

A jugoszláviai magyarság demográfiai, gazdasági és társadalmi helyzete 1944 és 1989 között

I. DEMOGRÁFIAI HELYZET

I. A lélekszám alakulása

A szomszédos országokban élő magyar nemzetiségek közül a jugoszláviai az egyetlen, amely nemcsak a többségi nemzet(ek)hez viszonyított arányában, hanem abszolút számában is fogy az 1910-es, de különösen az 1960-as évektől.

Ha a két csúcspontot jelentő 1910-es és 1941-es népszámlálási adatokból indulunk ki, a csökkenés a következő tényezőkre vezethető vissza:

– a magukat magyaroknak valló délszlávok, németek és zsidók elfordulása és eltűnése;

– a két világháború és a megtorlások vesztesége;

– Magyarországra költözés, a nagy sorsfordulók után és következtében;

– az alacsony születésszám, a negatív előjelű népszaporulat;

– a külföldi munkavállalás és kivándorlás lehetősége;

– az egyre gyorsuló asszimiláció, amelynek fő megjelenési formái a vegyes házasság, az elköltözködés és a „jugoszláv” nemzetiségi kategória választása.

1910-ben a történelmi Magyarországnak ma Jugoszláviához tartozó területein 577 000 magyar anyanyelvű személy élt. Egy részük délszláv származású, akik az impériumváltás után, immár ellentétes érdekektől vezettetve, szerb, horvát és szlovén nemzetiségűnek vallották magukat 1921 és 1940 között, majd 1944 után.¹ Az SHS királyságban és Romániában tudatosan törekedtek a népek és a nemzetiségek egymás ellen való kijátszására. A legnagyobb veszélyt a magyarokban látták, s velük szemben minden támogatást megadtak a gazdasági téren amúgy is vezető szerepet játszó németeknek. Hogy az addig erős elmagyarosodási folyamatot körükben lelassítsák, sőt visszafordítsák, elősegítették a Birodalom felé fordulásukat, a német gazdasági, kulturális, majd politikai szervezetek működését. A németek egy része ismét magyarnak vallotta magát 1941-ben. Az 1944 őszi nagy menekülés, majd az ottmaradók koncentrációs táborokba zárása után a túlélőknek csak töredéke merete megvallani német voltát; a többségük magyarnak vallotta magát. Ezzel magyarázható, hogy – e generáció kihalása és

kivándorlása után – az 1950-es évektől éppen az egykor német (svábok) lakta településeken (Apatin, Hódság, Verbász, Kula, Nagybecskerek, Versec) csökken legszembetűnőbben a magyarok száma és aránya.²

A Kárpát-medencébe a 18. század végétől egyre tömegesebben beköltöző, zömében jiddis nyelvű zsidóság elmagyarosodása századunk első évtizedeiben lényegében befejeződött. Az utódállamokban azonban, szakítva a német, osztrák és magyar gyakorlattal, s folytatva vagy meghonosítva a cári Oroszországot, 1918 után bevezették a zsidó nemzetiség kategóriáját a nyilvánvaló céllal, hogy a volt „uralkodó nemzetek”-hez tartozók számát csökkentsék – így zsidó vallásúak nem vallhatták magukat németnek vagy magyarnak. Az igazán nagy, több százezres veszteséget a szervezett népirtás, a deportálás jelentette. A túlélők döntő többsége az Egyesült Államokban és Izraelben telepedett le, egy részük Magyarországra tért vissza; így Romániából és Jugoszláviából gyakorlatilag eltűnt az egykor milliós nagyságrendű zsidóság.³ A Magyarországhoz ideiglenesen visszacsatolt déli területek II. világháborús emberveszteségeiről nincsenek pontos adatok. A magyar etnikum vérvesztesége 50-60 ezer főre tehető,⁴ beleértve a besorozott, a frontokon és fogolytáborokban elpusztultakat, valamint az 1944 októberében, a hatalmi vákuum heteiben lezajlott megtorlások áldozatait. A Petőfi-brigád harcai és veszteségei ellenére még évekig „a fasiszta megszállókkal való együttműködés” vádjá nehezedett a magyarokra és helyi kilengések, boszúállások tették bizonytalanná életüket. Az 1944 és 1949 között így elpusztultak pontos számát valószínűleg soha nem lehet majd kideríteni, egyrészt az anyakönyvezés hiányosságai, másrészt a máig élő megfélemlítettség miatt. A becsült számadatok 5 és 60 ezer között mozognak; ha a valós érték az előbbihez áll is közelebb, biztosan állítható, hogy többszörösen felülmúlja az 1942. januári „razziák és tisztogatások” áldozatainak számát. A népszámlálási adatok szerint Újvidéken 1941 és 1953 között 9 ezerrel, a zsablyai járásban 1910 és 1961 között több mint 4 ezerrel, a titeliben több mint ezerrel, Bezdánban 1910-től 1981-ig 2200-zal csökkent a magyarok száma.⁵

Míg a romániai és szlovákiai magyarság 1944-ig teljes társadalmat alkotott, erős történelmi hivatástudatot hordozó értelmiséggel, középrétegekkel, sőt arisztokráciával, addig az ún. SHS Királysághoz került magyar kisebbség már 1918-tól csonka társadalomban élt; a rendkívül szűk dzsentri- és földbirtokos réteg sorsára hagyta a kisparaszti-agrárproletár, munkás-kézműves tömegeket; az értelmiségiek és tisztviselők zöme – több hullámban – Magyarországra kényszerült. Ez a folyamat ismétlődött meg 1944-ben és részben 1948 után. A két világháborút követő években mintegy 80 ezren (50, illetve 30 ezren) menekültek vagy költöztek át Magyarországra, elsősorban értelmiségiek és állami alkalmazottak.

A népszaporulat a magyarság által lakott területek közül már száz évre visszamenően a ma Jugoszláviához tartozó részekben a legalacsonyabb. A Vajdaság

– Szlovéniához és Horvátországhoz hasonlóan – hagyományosan az utolsó helyek egyikén áll a születések és az elsők között a halálozások, s különösen az öngyilkosság terén.⁶ S bár az egyke – a hasonló gazdasági-társadalmi viszonyok következtében – a múlt század második felétől egyre terjed az ott élő szlávok, sőt románok körében is, *a legrosszabb népesedési mutatókkal a magyarok rendelkeznek.*

2. Népesedési mutatók

A Vajdaság 7 magyar többségű járásában 1977 és 1981 között 1224 fővel csökkent a lakosok száma – ez a halálozások és a születések különbsége. Négy járásban mindvégig negatív előjelű volt a természetes szaporulat, míg háromban a vizsgált időszak második felében vált azzá. *Az 1970-es évtizedben (1971–1980) a jugoszláviai magyarok természetes szaporulata –1,8 ezrelék volt.* (Országos átlag: 8,9; szerbek: 6,6; mohamedánok – mint nemzetiség – 17; cigányok: 20,5; albánok: 29 ezrelék.) 1981-ben az élveszületés 12,1; a halálozás (1978-ban) 15,8 ezrelék. (Országos átlag: 16,5, illetve 8,7; az albánoknál: 31,7, illetve 5,5.) Tehát 1000 lakosra számítva háromszor annyi albán kisgyerek születik, mint magyar, s harmadannyi albán hal meg, mint magyar. Az albán népszaporulat az országos átlag háromszorosát is meghaladja.

Ez az „időzített demográfiai bomba” Jugoszlávia egészét fenyegeti, s különösen a szerb köztársaságot, ahol – a Vajdaságot is beleértve – minden második újszülött albán.⁷

A magyar nemzetiségűek száma 10 év alatt (1971–1981) közel 11%-kal csökkent Jugoszláviában, s Horvátországban 30%-kal. Az okok között szerepel a szülések alacsony száma. Egy – 15 és 49 év közötti – nőre számítva 1,88, s ez – a néhány ezres bolgár nemzetiségtől eltekintve – országosan a legalacsonyabb (országos átlag 2,36; a szerbeknél 2,09; az albánoknál 4,17). Számokban kifejezve: 1971-ben a szülőképes (15–49 éves korú) magyar nők száma 123 ezer volt, 1000 nőre eső 44,2 szüléssel. (A szerbeknél 2,287 millió, illetve 53,6; az albánoknál 266 ezer, illetve 189,2). A ruszinok és románok után a magyar nők körében legmagasabb az abortusz aránya 62,1%-kal, és 60,3%-uk használ fogamzásgátlót. (A megfelelő számok a szerbeknél 56,4, illetve 59,3%; az albánoknál 14,3, illetve 8,3%).⁸

Ugyancsak a magyar nemzetiségű nők körében a legmagasabb a (nemzetiségileg) vegyes házasságok aránya, 28,7%-kal (1970). (A megfelelő számok a szerbeknél 9,3%; a horvátoknál 14,3%; a mohamedánoknál 4,7%; az albánoknál 2,7%, tehát a magyarokénak egytizede.) A magyarokra jellemző a kései házasságkötés, amelynek szintén hátrányos következményei vannak. A válások száma

és aránya a fejlett köztársaságokban nő, az elmaradott déli (mohamedán) területeken csökken. Legmagasabb a Vajdaságban, a házasságkötések 20,4%-kával (1977).

Az 1977–1980-as évek átlagában a magyar többségű járásokban a házasságok mintegy negyede válással végződött (Koszovóban 4,5, Macedóniában 15, de Szlovéniában is csak 16,5%).

Életkort tekintve *a magyar Jugoszlávia legelőregedettebb népcsoportja*. Az öregedési index 0,5 volt (1971-ben), miközben a reprodukcióhoz szükséges maximum 0,4; csakúgy, mint a minimálisan 15 ezrelékes szaporulat.

A Vajdaság egésze hasonló helyzetben van Jugoszlávián belül.

3. Külföldi munka, kivándorlás

A fogyás másik alapvető oka a nyugati munkavállalás és végleges megtelepedés lehetősége. A 60-as évek végén a Vajdaság lakosságának egyötödét kitevő magyarság adta a kivándorlók kétharmadát (évente 2000 fő), s ez megegyezik a természetes szaporulattal.⁹ A vendégmunkásként külföldön dolgozók száma ennek többszöröse volt. A kivándorlás méreteire jellemző, hogy egyes bánáti falvak lakóinak többsége hagyja ott szülőföldjét, s telepednek le egy közösséget alkotva Kanadában, Ausztráliában. A belgiumi „jugoszláv” bányászkolóniák java része magyarokból áll.

Doroszlóról írva Herceg János általánosít: „a vajdasági magyar falvak fiatalabb korosztályainak 10%-a a 70-es évek közepén Nyugaton dolgozott.”

A migrációval foglalkozó jugoszláv szakemberek előtt sem ismeretes, hogy a vendégmunkások hány százaléka marad kint véglegesen, de számolnak azzal, hogy a jelenleg Nyugaton élő közel egymillió dolgozó és családtag harmada nem tér haza.

S ez az arány sokak véleménye szerint a magyaroknál, makedónoknál és horvátoknál még magasabb. 1981-ben a Vajdaságból külföldön dolgozóknak és családtagjaiknak 21%-a magyar nemzetiségű; számuk 13 702. A járások többségében – s különösen, ahol kisebbségben vannak – a külföldön élő-dolgozó magyarok aránya fölülte van lakosságban belüli arányuknak (Szenttamás: 43,2 – 28,5; Törökbecse: 42,6 – 24; Magyarcsérnye: 33,4 – 22,7; Csóka: 69,7 – 58,6; Szabadka: 56,1 – 46%).

4. A „jugoszláv”-ok kérdése

1961 óta lehetőségük van a jugoszláv állampolgároknak arra, hogy népszámlálások alkalmával a semleges „jugoszláv” megnevezést használják nemzetiségük megjelölésére, vagy megtagadják a válaszadást.

1971-ben Jugoszláviában 273 ezren (1,3%), a Vajdaságban 47 ezren (2,4%) éltek az előbbi lehetőséggel. 1981-re viszont közel megnégyszereződött a magukat „jugoszláv”-oknak vallók száma és sokan – még a jugoszláviai magyarság helyzetének oly kiváló ismerője, mint Rehák László is – azon a véleményen vannak, hogy a közel 170 ezer vajdasági „jugoszláv” többsége magyar, akik „ráérezve” a hatóságok szándékára, ezt a kívánatosnak tekintett kategóriát választották.

Nem zárható ki a helyi nyomás és visszaélés lehetősége, sőt Zombor esetében tudomásunk is van ilyenről – azonban a települések (helyi közösségek) részletes adatsoraik ismeretében megállapítható, hogy a magyar többségű járásokban (községekben) és településeken mélyen a tartományi szint alatt, a járási átlagot tekintve 4,1%-os arányban vallották magukat „jugoszláv”-oknak.

Ez a megállapítás a vajdasági magyarok alig több mint harmadának, 145 ezer embernek otthonát jelentő hét járásra érvényes csupán, ahol – a tömbtelepülésből következően – erősebb a magyarságtudat. A 6. sz. táblázatból kiderül, hogy jó néhány túlnyomóan magyar többségű (94–97%-os) bánáti szórványtelepülésen is elenyésző a „jugoszláv”-ok aránya. Így a Becskerek környéki Magyarszentmihályon 0,3%; a Kikinda melletti Szajánban 0,5%; Tóbán 0,7%; a Bégaszentgyörgyhöz tartozó Torontáltordán 0,9%; a dél-bánáti Székelykevéen 1,63%; Udvarszálláson 2%; Ürményházán 1,5%; az észak-bánáti Hódegyházán 0,95%.

A rekordot a bácskai Adahatár tartja 0,08%-kal: 1178 lakosból – 98%-ban magyar – 1 fő; hasonlóképpen a Csóka közelében lévő Egyházaskéren 0,15%: a falu 654 lakosából 1 személy. De még a Szerémségben is találunk, Ürög közelében – egy 79%-ban magyar szórványban – 2,67%-os arányt.

Hasonlóképpen kevés a „jugoszláv” jó néhány jelentős bácskai településen: Péterréve: 2%; Martonos: 1,76%; Szilágyi 1,5%; Gunaras: 1,93%; Bácsgyulafalva: 1,6%; Csantavér: 1,7%; Zentagunaras: 0,5%.

Általánosítva megállapíthatjuk, hogy az olyan fejlett nemzeti(ségi) tudattal rendelkező kisebbségek, mint a magyarok és a szlovákok, vállalták nemzetiségüket (Petróc: 3,7%, Antalfalva: 2% jugoszláv); ezt mondhatjuk a crnagorác (montenegrói) „nemzethez” tartozókról is (Kishegyes: a magyar többség mellett 23% crnagorác; Verbász: 28,5% crnagorác, 5,1% jugoszláv).

Hasonló a helyzet a fejletlen, agrárjellegű járásokban: Antalfalva: 2%, Ópáva: 2,76%, Pecsinci: 3,6%, Kevevára: 3,3%, Törökbecse: 4,3%, Magyar-csernye: 4,8%, Fehértemplom: 4,7%.

Kikből áll akkor a „jugoszláv”-ok közel 170 ezres vajdasági tábora? A vegyes lakosságú, iparosodott városi és városkörnyéki területen élők közül a legmagasabb a vegyes házasságok aránya. Egy szociológiai felmérés szerint a hatalomtól függő adminisztratív-értelmiségi dolgozók, közép- és felsőszintű vezetők, a párttagok – ez megegyezik a Szlovákiában tapasztaltakkal, ahol szlováknak vallják magukat –, valamint a horvátországi szerbek körében a legmagasabb a „jugoszláv”-ok aránya. Ezt egészíthetjük ki vajdasági sajátossággal: feltűnően sok „jugoszláv”-ot találunk a bunyeváclakta településeken (akiket újabban, katolikus vallásuk és latin betűs írásuk miatt horvátoknak kategorizálnak). Szabadka: közel 11; Zombor: több mint 14; Apatin, Újvidék: csaknem 13; Bács: 12; Indija, Beócsin: közel 12%. A másik: azokban a – főleg szerémségi és bánáti – körzetekben magas az arányuk, ahol 1944–1945-ig németek (svábok) laktak, s helyükbe az ország déli részéből telepítettek: a már említett Apatin, Bács, Indija, Zombor, Újvidék; Ruma: 9,74%; Nagybecskerek: 8,4%, Hódság: 7,34%, Bácspalánka: 8,24%, Pancsova: 8,32%, Nagyikinda: 8%. Két városban és környékén találunk csupán jelentősebb számú és arányú „jugoszláv”-ot a magyar többségű településeken: Zomborban és Szabadkán. Ez lehet a meggyengült magyarságtudat, az erősödő asszimiláció, az érvényesülés hajtotta konformizmus, de egyszerűen „csak” a hatósági-hivatalos nyomás következménye, esetleg az 1944. őszi események tudatalatti továbbmunkálása: Bezdán: 9,3; Gombos: 10,4; Palics: 9; Muzslya (ma Becskerek egyik kerülete): 6,26; Topolya: 5,8; Csóka: 5%.

Mindent figyelembe véve, óvatos becsléssel azt mondhatjuk, *további 20-30 ezer magyar rejtőzik a vajdasági „jugoszláv”-ok soraiban.* Ezt látszik igazolni a családi körben használt nyelvekről készített összeállítás, amely szerint a tartomány több mint 2 millió lakója közül otthon csak magyarul beszélnek 370 ezren; szerb-horvátul is közel 64 ezren; a magyar mellett a többi nemzetiségi nyelveken is több mint ezren.¹⁰ A 65 ezer két nyelvet használó többsége a kisebbségből kerül ki, így számuk 40 ezerre tehető; ha ebből levonjuk a 385 ezer magyar nemzetiségű és a csak magyarul beszélők (370 ezer) különbségét, 25 ezret kapunk.

Feltételezhető, hogy az ország többi területein további 20–30 ezer magyar anyanyelvű lappang a jugoszláv és egyéb kategóriák mögött (Horvátországban 10 év alatt 10 ezerrel, 25 ezerre csökkent a magyar nemzetiségűek száma: a Horvátországi Magyarok Szövetségének becslése szerint 50 ezren vannak; a vajdasági „nem nyilatkozottak”, közel 2000 fő, egy része is magyar, így pl. Ürményházán legalább száz).

Így a legóvatosabb becslés szerint is mintegy 480 ezerre tehető a Jugoszláviában élő magyarok száma, a magyarul tudóké-beszélőké pedig messze meghaladja a félmilliót, ha tekintetbe vesszük a vegyes családokban és településeken élők, a szlovéniai kétnyelvű oktatásban részesülők, valamint a vajdasági 20, a

horvátországi 4 és a szlovéniai 1,5 ezer – magát „romá”-nak valló – cigány egy részét is.

1981 után csak a Vajdaságra vonatkozóan vannak népesedési adataink, nemzetiségi bontás nélkül – ezeket az 5. sz. táblázat mutatja.

Mindezek arra utalnak, hogy évtizedünk első felében felerősödtek a kedvezőtlen tendenciák a Vajdaságban, s különösen az ott élő nemzetiségieknél. Így a jövőben is a magyarok számának és arányának csökkenésével kell számolnunk. Az 1991-es népszámlálás idejére a jugoszláviai magyarok száma – hivatalosan – jóval 400 ezer, arányuk a Vajdaságban 17% alá fog csökkenni.

II. GAZDASÁGI VISZONYOK

1. A nemzeti jövedelemből, beruházásokból való részesedés, ipari termelés, infrastruktúra

Jugoszlávia megalakulásakor – Szlovénia és Zágráb környéke mellett – a Vajdaság volt az új állam legfejlettebb, leggazdagabb, bár mezőgazdasági jellegű országrésze. Itt volt legmagasabb a városlakók aránya, s legsűrűbb a vasúthálózat.

Viszonylagos gazdagsága és nemzetiségi jellege miatt a változó politikai rezsimek és államhatalmak elsősorban kizsákmányolására, s nem fejlesztésére törekedtek. A II. világháború után számos üzemet leszereltek és elvittek, hogy ezáltal is gyorsítsák az elmaradott déli területek felzárkózását. Visszavetette a Vajdaság gazdasági fejlődését a több százezres, magas gazdasági és munkakultúrával rendelkező németiség eltűnése. 1947-ben *az egy főre eső nemzeti jövedelemben* a Vajdaság Szlovénia mögött a második helyen állt; az utóbbi évtizedekben a 3. helyre szorult, alig maradván le Horvátország mögött, annak ellenére, hogy a fejlett területek közül egyedül itt maradt huzamos időn át a jugoszláviai átlag alatt az egy főre eső beruházás értéke. A többi országrésztől jelentősen elmaradva 1948 és 1972 között a Vajdaság évi össztermék növekedése 5,1–6,2%-os volt.¹¹ Szabadka és környéke – tágabb értelemben az egész magyar többségű Észak-Bácska – 60 éven át, 1914-től az 1970-es évek közepéig visszamaradt a gazdasági fejlődésben. Annak üteme itt még a 70-es évek elején is csupán 2,4%-os volt. E gazdaságpolitika következtében csökkent a vajdasági gazdaság felhalmozó és újratermelő képessége,¹² romlott az ipar műszaki ellátottsága, és csökkent a munka termelékenységé.

Az ország területének 8,4; lakosságának 1953-ban 10, 1985-ben 8,8%-át kitevő autonóm tartomány 1953-ban a *beruházások* 3,6; 1978-ban 10,9%-át kapta.

Az 1960-as évek második felétől az 1970-es évek végéig az összberuházások 9%-át kapta, növekvő arányban. Ez az érték az 1981–1984-es időszakban 9,7% volt. A vajdasági ipar, valamint kőolaj- és földgáztermelés fejlesztésére a szövetségi beruházások 7%-át fordították a 70-es évek elejéig; 1974-ben lépte át a 10%-os határt, s 1977-ben elérte a 12,3%-ot.

A beruházások tartományon belüli megoszlását az alábbi táblázat szemlélteti:

	1952–84	1976–80	1981–84	1985
ipari	43,6%	48%	43,6%	37,2%
mezőgazdasági	15,8%	9%	15,8%	15,4%

Ez nagyjából megfelel a szocialista országokban a termelői ágazatokon belüli elosztásnak.¹³

A fejlesztés tehát, ha elkésve és vontatottan is, de megindult az 1960-as évek közepén. Az örvendetesen előrehaladó gazdasági fejlődés azonban kevésbé érvényesült a magyarok lakta körzetekben. Ott ugyanis – 1977-es adatok szerint – az egy főre eső nemzeti jövedelem az országos átlagot 20%-kal meghaladta, de a beruházások a jugoszláviai átlag 60%-a körül mozogtak, így a megtermelt javak értékének csupán felét kapták vissza.¹⁴ Ha a tartományon belül vizsgáljuk az egy főre eső beruházások megoszlását, azt találjuk, hogy a magyar többségű körzetek 1977-ben a tartományi átlag 84,1; 1981-ben 81,6%-át kapták, kiugró különbségekkel térben és időben. A két végletet Óbecse, illetve Magyararkanizsa és Kishegyes képviselik: az előbbi 140%-ot megközelítő, az utóbbiak 50% körüli értékekkel.

Az ipari beruházásokból való részesedés csaknem megegyezik az összberuházásokéval: 84,4; illetve 80,8%, de még nagyobb különbségekkel: 1981-ben Óbecse: 220,2%; Kishegyes 30,5%; Csóka 55,9%. A mezőgazdasági beruházások terén lényegesen jobb a helyzet: 1977-ben 162, 1981-ben közel 200%. A különbségek itt is óriásiak: míg Topolya a vajdasági átlag csaknem négyszeresét kapta 1981-ben, Magyararkanizsa kevesebb mint felét. A közlekedés-távközlésben, a kereskedelemben, a lakásépítés és a közszolgáltatások terén a beruházások messze elmaradnak a tartományi átlagtól, 40–50% közötti részesedéssel és csökkenő tendenciával, amely 1985-ben már csak 30% körül volt, ha leszámítjuk Óbecse 848%-át a kommunális beruházásokban. (A másik kiugróan magas érték Csókáé, 1981-ben, 311%-kal a közlekedés-távközlésben.) Általánosságban megállapítható, hogy a beruházások, tehát a központi alapból való fejlesztés tekintetében messze kiemelkedően Óbecse van a legjobb helyzetben, majd Ada és Zenta következik, a tartományi átlagnak megfelelő részesedéssel. Topolya 75%-a mögött egy iparilag jelentéktelen, de fejlett mezőgazdasággal rendelkező terület áll; Kishegyes helyzete hasonló, 50% körüli, javuló tendenciával. A fejlődés

Csókánál szembetűnő (61,4 – 95%), de ez elsősorban a közlekedési és mezőgazdasági beruházások eredménye. A legkevesebbet Magyarkanizsa kapta, 50% alatti, csökkenő részesedéssel (50,7 – 45,2%); a közlekedés-távközlés terén még rosszabb mutatókkal (39 – 15,9%).

A legfrissebb adatok 1985-ből valók. Akkor is Óbecse állt az élen, az összberuházások terén 140,6%-kal; az utolsó helyen Kishegyes 22,3%-kal. A magyar többségű körzetek átlaga 69,1 (ipar: 58,5%, mezőgazdaság: 115%), valamennyi a tartományi átlag alatt (Topolya: 86,5%, Kanizsa: 70,9%, Zenta: 53%, Csóka: 46,9%).

Összegezve megállapítható, hogy egyes egyedi nagyberuházásokat leszámítva (pl. Óbecse 8-900%-át az oktatás-kultúra és a kommunális ellátás terén 1985-ben), a *magyarlakta körzetek infrastrukturális beruházásai a tartományi átlag felét sem érték el az 1977–1985-ös időszakban.*

A másik fontos jellemző, az *egy főre eső nemzeti jövedelem* vizsgálata alapján hasonló eredményeket kapunk. Az élen Óbecse és Topolya áll, 1980-ban 110, 1984-ben 120% körüli aránnyal; majd Ada és Kanizsa jön, 90–110%-kal; a középmezőnyhöz tartozik Zenta is, stabil 101–102%-kal. Csóka felzárkózása itt is megfigyelhető (83 – 97%); az utolsó helyen Kishegyes áll, csökkenő részesedéssel (76 – 74%). Az *egy főre eső állóeszközérték* alapján más sorrend alakul ki. Ebben is Óbecse az első, 117,6%-kal, de a második helyen Zenta áll, attól alig kevesebbel, 112,3%-kal. Az összes többi átlag alatti. Topolya és Csóka kevéssel (93,8, illetve 90,6%), Kanizsa, Ada és Kishegyes attól egyre inkább elmaradva, 74,5; 69 és 54,7%-kal. Az *ipari termelés* növekedése az 1980-as évek első felében nagymértékben lelassult, sőt helyenként csökkent. Az 1976–1980 és az 1981–1986 közötti két időszakot összehasonlítva, a hanyatlás Csóka esetében különösen szembetűnő (5,5 – / – 6,9%), de nem sokkal jobb a helyzet Kanizsán (13,6 – 3,9%), Topolyán (8,6 – 1,4%), vagy Zentán sem (5,7 – 0,8%). A termelés egyedül Kishegyesen növekedett, alig számottevően (4,7 – 7,2%).

Kereskedelem. A magyar többségű körzetekben a boltok száma és sűrűsége átlagosnak mondható. Valamivel jobb a helyzet Kishegyesen, de lényegesen rosszabb Csókán és Magyarkanizsán. A zentai jobb mutatók városi jellegéből és központi fekvéséből adódnak (a magyarlakta Északkelet-Vajdaság közepén fekszik, jó közlekedéssel), Szabadkához és Újvidékhez hasonlóan. Zenta viszonylagosan jobb ellátottsága részben magyarázza a Tisza túlsópartján fekvő Csóka és Kanizsa elmaradottságát.

Az *egy főre eső forgalmat* tekintve ismét csak Csóka áll az utolsó helyen, messze elmaradva (1980-ban a tartományi átlag felével). 1985–1987-ben szembetűnő a forgalom csökkenése Kishegyesen, és kisebb mértékben Topolyán. Ennek oka részben a korszerűtlen, apró boltok hálózatában kereshető. Kiemelkedően magas Zenta forgalma: 1987-ben Szabadkát is meghaladta.

Korszerű utak tekintetében hasonló megállapításokra juthatunk: Ada, Topolya, Kanizsa és Óbecse ellátottsága átlagon felüli, Csóka, Kishegyes és – meglepő módon – Szabadka az átlag alatt van. Csupán az utak hosszát tekintve Topolya, Óbecse és Magyarkanizsa állnak az élen, míg az utolsó helyen itt is Kishegyes áll, de kevés a korszerű út a zentai, adai és csókai község területén is.¹⁵ (Lásd a 8. sz. táblázatot.)

Az 1000 főre jutó tv-készülékek és személyautók száma is azt bizonyítja, hogy a magyar többségű körzetek között is jelentős különbségek vannak: Óbecse, Ada és Topolya fejlődik, gazdagodik – az előbbi látványosan –, Zenta stagnál, Csóka felzárkózóban van; legkedvezőtlenebb a helyzet Magyarkanizsán és Kishegyesen.¹⁶

2. A mezőgazdaság helyzete

A jugoszláviai magyar népességnek hozzávetőlegesen az egyharmada egyéni gazdálkodó. Ehhez járul a kétlaki, ingázó „félparaszt”-ok széles rétege: a mezőgazdasági háztartások fele már vegyes – így életkörülményeiket elsődlegesen a mezőgazdaság helyzete határozza meg. Noha az agrárnépesség alig több mint három évtized alatt közel 70%-ról 20% alá csökkent a tartományban (ami megfelel az országos arányoknak – lásd a 8. sz. táblázatot), ma is „...az agrokompexum képezi a Vajdaság... gazdasági termelőképességének nagyobb hányadát” – a mezőgazdasági (30%) és az élelmiszer-ipari (10%) termelés adja a társadalmi termék 40%-át; az aktív népesség csaknem fele az élelmiszer-termelésből, vagy az ezzel szoros kapcsolatban álló tevékenységekből él.

A térségünket sújtó gazdasági válság negatív hatásait a jugoszláviai infláció (a 80-as évek közepén 100% körül éves átlagban; 1988-ban 260%-a) még inkább felerősíti és alapjaiban rendíti meg a rentábilis termelést. Egyre szélesebbre nyílik az agrárrolló: 1985-ben a mezőgazdasági termékek ára 48%-kal, míg az alapanyagok (üzemanyag, műtrágya, növényvédőszer) ára és a termelési költségek 72%-kal emelkedtek. Az inflációt követően ún. reálkamatok bevezetése 1985-ben a mezőgazdaságban másfélszeresére, a feldolgozó iparban pedig közel négyszeresére emelte a kamatokat. Ehhez járul a mezőgazdasági beruházások reálértékének csökkenése: ennek mértéke 1985-ben 38%-os volt. 1986-ban 200 egyetemi, 70 főiskolai és 1000 szakközépiskolai végzettséggel rendelkező mezőgazdasági és állat-egészségügyi szakember várt munkára, miközben a szakcsoportokban („társastermelési alapszervezetekben”) és földműves-szövetkezetekben alig alkalmaznak szakembereket. Csak vontatottan valósul meg a tudományos kutatómunka vívmányainak gyakorlati alkalmazása. Mindez a jövőbeli kilátásokat is sötétíti teszi.¹⁷

Az 1981-ben kidolgozott állattenyésztési program csak időleges fellendülést hozott: az 1983–1985-ben jelentkező nagyobb kínálatot a húsipar és a külkereskedelem nem tudta átvenni. Így a gazdák levágták állataikat, a törzs- és tenyészállományt is, és már 1985 második felétől hús- és tejhiány lépett fel. A takarmány ára a jószág áránál gyorsabban növekszik, rosszak az értékesítés feltételei. A gazdák által leszállított termékekért az átvevők sokszor csak hónapok múlva fizetnek – a gyorsuló infláció miatt a mezőgazdasági termelők vesztesége egyre nagyobb. Egyre nehezebb hitelhez jutni, s az állandóan emelkedő kamatok miatt fokozódik az eladósodás.

Mindezek következményeként az agráripari termékek részesedése a Vajdaság exportjában 10 év alatt közel felére csökkent¹⁸ 1988 őszén az alkotmánymódosításról folytatott vitákban bíráló megjegyzések hangzottak el a lemondott tartományi vezetés által követett tehetetlen és felelőtlen „kalandos agrárpolitiká”-ról is. Ezek szerint a 80-as évek közepén a hűtőházakat külföldről behozott hússal töltötték fel, miközben a helyben nevelt jószág a gazdák nyakán marad. A kamat 400–800%-os; sok helyen már műtrágyázás nélkül vetnek. Hiányoznak a termelés biztonságos feltételei; a gazdák elvesztették bizalmukat, az állattenyésztés tönkrement.¹⁹

1981-ben a Vajdaság megművelhető földterületének 60%-a volt magánkézben (1976-ban 63%, Jugoszláviában 84%-a). Ez a 60% tartotta el az állatállomány 75%-át, termelte meg a kukorica ugyancsak 75%-át, a hús és a tej 76, a zöldségfélék 90%-át.²⁰ A magántermelők átlagosan 2,1 hektárt (alig 4 holdat) művelnek, s a kisparaszti gazdaságok 2-3 holdas, megélhetést nem nyújtó parcellákra osztódnak. A birtokmegoszlást a 10. sz. táblázat mutatja. Kiemelkedően magas (22% fölött) a 0,5 hektár alattiak aránya. A mezőgazdasági háztartások több mint háromnegyedének a földterülete nem nagyobb 5 hektárnál, s a gazdaságok kétharmadában átlagosan 1,3 hektárt művelnek. A földterület átlagos nagysága 3,2 hektár. A fejlődő- és versenyképes gazdaságok területe alsó határának a 10 hektárt tekintik; az azon felüliek részaránya viszont csak 2%. Minden második földműves idősebb 50, s minden harmadik 60 évesnél (lásd a 11. sz. táblázatot). Ők már nem modernizálnak, nem ruháznak be, képtelenek áttérni a korszerű árutermelésre, így annak előnyeit sem élvezhetik.²¹

A magyarok lakta Észak-Bácskában ezeknek a törpebirtokoknak a száma egyre emelkedik. Százezer ember kötődik hozzájuk, akiknek egy része már kétlaki, ingázó, de a nadrágszíj-parcellák tulajdonosainak fele, az idősebbek csakis a föld terméséből élnek, úgy-ahogy. A parasztcsaládból származó fiataloknak több mint 90%-a elhagyja a mezőgazdaságot – nem hajlandók vállalni ősök életmódját. A nagy magyarlakta mezővárosok fejlődése – Óbecse és Ada kivételével – megállt; ipari létesítmények híján nem tudják foglalkoztatni a helyi és környékbeli fiatalokat, akik így a délszláv többségű és jellegű ipari központokban²²

vagy külföldön néznek munka után, de elhelyezkedni egyre nehezebb. 1978-ban a Vajdaságban 73 ezer, Jugoszláviában 790 ezer nyilvántartott munkanélküli volt; az utóbbira vonatkozó legfrissebb adat 1 120 000, de szakértők becslése szerint megközelíti a 1,5 milliót. A Vajdaságban 1984-ben több mint 92 ezren kerestek munkát, fele részben szakképzettek; a tartományban a 80-as évek elején évente 3,1%-kal nőtt a munkanélküliek száma, és 1987-ben megközelítette a 95 ezret.

A távlati elképzelések szerint 2000-re a Vajdaság lakosságának már csak 15%-a dolgozik majd a mezőgazdaságban.²³ Ha ez bekövetkezik, a hagyományos paraszti életforma megszűnésével, a jórészt még ma is zárt, a legtöbb esetben nemzetiségileg homogén falusi-mezővárosi településszerkezet felbomlásával a nemzetiségi lét utolsó bástyái is ledőlnek. A megoldás nyilvánvalóan nem az elmaradottság konzerválása, hanem az iparosítással, komplex területfejlesztéssel járó előnyök, az egyenlő feltételek biztosítása volna a magyar nemzetiség részére is.

Az ún. baranyai háromszög – Pélmonostor (Beli Manastir) központtal – Horvátországhoz tartozik, 13 500 (24%) magyarral. Az itt lakók egyötöde dolgozik a társadalmi szektorban; közülük 39% az iparban, 31% a mezőgazdaságban, erdészetben. Az előbbieket Eszék, Pélmonostor, Kiskőszeg, Baranyavár üzemeiben találják munkát.

Szlovóniában 4 magyar többségű és számos vegyes lakosságú településen élnek magyarok Eszék, Vinkovci és Daruvár környékén, 3,5%-os arányban. Termelésben elfoglalt helyük, életkörülményeik vajdasági honfitársaikéhoz hasonlóak, de közülük még többen vállalnak munkát az ország más vidékein és külföldön. A Szlovéniához tartozó Mura-mellék 2 nagyközségében élnek magyarok (9500 fő), akik Lendván és környékén a lakosság egynegyedét adják. A társadalmi szektorban dolgozók háromnegyedének az ipar ad kenyeret. Az eddigiektől eltérően az itteni beruházások közel 50%-kal meghaladják az országos átlagot. Bár jellegét tekintve ez a vidék is viszonylag fejletlen, mezőgazdasági terület, meghatározó szerepe van annak, hogy a leggazdagabb, legfejlettebb köztársaság részét alkotja.²⁴

Jugoszlávia gazdasági helyzetének romlása fokozottan érezhető a magyarok lakta vidékeken, mert azok – kedvező termelési adottságaik ellenére – mindhárom köztársaságban a legelmaradottabbak, mezőgazdasági jellegűek.

A Vajdaság bajaihoz az is hozzájárult, hogy – a 70 éves gyakorlatot folytatva – erején felül támogatta az ország fejletlen déli területeit.²⁶ Évente a tartomány jövedelmének 25%-a megy csak Koszovó fejlesztésére.

Az 1988 októberében puccs-szerűen, belgrádi utasításra eltávolított vajdasági párt- és állami vezetésről sok mindent el lehet mondani, csak azt nem, hogy szívügye lett volna a nemzetiségi egyenjogúság gyakorlati megvalósítása. (Utólag el

is marasztalják, hogy akadályozta a nemzetiségek kibontakozását, a rájuk vonatkozó társadalomtudományi kutatásokat.) Abban azonban igaza volt – amit bukása után vádként hoztak fel ellene –, hogy az alkotmánymódosítás ellen foglalt állást, mert az a Vajdaság autonómiájának felszámolásával egyenlő, és tovább növeli a „jövedelem-átömlést”. Az azóta már „egyhangúlag” elfogadott alkotmánymódosítási javaslat érvénybe lépése után „a Vajdaság többé nem lesz olyan helyzetben, hogy döntsön társadalmi-gazdasági fejlődéséről, jövedelméről, kérdésessé válik a nemzetek és a nemzetiségek egyenjogúsága, és a Vajdaság elveszíti fejlesztési perspektíváit.”²⁶ Más szóval: a katonai, belbiztonsági és külügyek mellett a gazdaságban is a szerb köztársasági kormány fog diktálni, és Újvidék helyett Belgrádban döntenek majd a Vajdaság fejlesztéséről, az ott termelt javak elosztásáról vagy egyszerűen elszállításáról. A szerb központi hatalom megerősödése csak ronthat a tartomány gazdasági helyzetén, az ott élő délszlávokén is; a nemzetiségeknek, így a magyaroknak viszont nemcsak anyagi helyzete rendül meg, de veszélybe kerül nyelvhasználatuk, művelődésük, és fokozódik anyanemzetüktől való elzártságuk.

Az egyetlen előremutató és a mezőgazdaság jövőbeli fejlődését elősegíthető változás az, hogy az 1988. november 25-én jóváhagyott szövetségi alkotmánymódosításban az egy család birtokában lévő maximális földterületet 10-ről 30 hektárra emelték, s ezzel út nyílt a fejlődőképes, rentábilis farmgazdaságok kialakulására.

III. A JUGOSZLÁVIAI MAGYARSÁG TÁRSADALMI VISZONYAI

A jugoszláviai magyarság társadalmi viszonyai elmaradott, a hátrányos helyzetet újratermelő társadalmi szerkezetre utalnak. Körükben a legmagasabb a mezőgazdaságban – annak is magánszektorában – és az iparban dolgozó szakképzetlen munkások aránya a Vajdaságban, de a másik két köztársasághoz tartozó területeken is.

Országos szinten vizsgálva a társadalmi szektorban dolgozó magyarok *iskolázottságát-szakképzettségét*, megállapíthatjuk, hogy az – az országos tendencia részeként – emelkedett 1971 és 1981 között. Az egyetem- főiskolát végzettek aránya 2,9-ről 4,2%-ra, a középiskolát végzetteké 10,2-ről 15,1%-ra; a betanított (gép-) munkások aránya 9,8-ről 26,5%-ra nőtt; ennek megfelelően a szakképzetlen munkások aránya 32,2-ről 14,4%-ra csökkent. E pozitív jelenség ellenére is igaz az, hogy *a felső- és középiskolai végzettségű magyarok részaránya messze*

elmaradt a többségi népek hasonló mutatóitól (a szerbek–horvátok 7,3 – 7,1%-kal szemben 4,2; illetve 19 – 20%-kal szemben 15%; még kirívóbb a különbség a „jugoszlávok”-kal szemben, akiknél ezek az értékek 1971-ben 12,5 – 25,4; 1981-ben 10,5 – 27,7%).

A Vajdaságban az egyetemet végzettek aránya 1981-ben – magyarok: 3,8%; szerbek: 6,7; „jugoszlávok”: 7,7%.

A középiskolát végzettek aránya 1981-ben: magyarok: 14,8%; szerbek: 21,5%; „jugoszlávok”: 27,7%.

Horvátországban a különbség 1, illetve 3%-os – magyarok, egyetem: 6,1%, középiskola: 16,3%; horvátok, egyetem: 7,3%, középiskola: 19,7%; „jugoszlávok” (zömmel szerbek), egyetem: 7,1%, középiskola: 25,4%.

Szlovéniában hasonló a helyzet, kedvezőtlenebb aránnyal az egyetemet végzett magyaroknál. Magyarok, egyetem: 3,7%, középiskola: 16,1%; szlovének, egyetem: 5,5%, középiskola: 19,4%.

Az egyetlen kategória, amelyben a magyarok az átlag körüli vagy azt meghaladó értékkel szerepelnek, a szakmunkásoké. Itt is megfigyelhető azonban a magas szakképzettségük arányának csökkenése, 7,3-ról 5,7%-ra. Hasonló a helyzet a többségi népeknél, így ennek oka a régi szakmunkásgárda kiöregedése-kihalása lehet.

Ha országrészenként vizsgáljuk az adatokat, az derül ki, hogy a felsőfokú képesítéssel rendelkező magyarok aránya a Vajdaságban (3,8 – 4,1%) és Szlovéniában (3,7 – 3,5%) (a magyarokra vonatkozó országos érték alatt van; Horvátországban azt meghaladja (6,1 – 4,4%). (Első szám: egyetem, második: főiskola.) *A jugoszláviai magyar alkalmazottak 54,4%-a szakképzett és betanított munkás volt 1981-ben; a Vajdaságban közel 56%. Szlovéniában csak 41%, ahol a szakképzetlenek aránya 23,3%-kal a legmagasabb.*

Férfi–nő összehasonlításban: a felsőfokú végzettséggel rendelkező nők aránya a Vajdaságban és Horvátországban meghaladja a férfiakét, míg Szlovéniában a helyzet fordított. A középiskolát végzett nők aránya mindenütt több mint kétszerese a férfiakénak (Vajdaság: 23,8 – 10,2%; Horvátország: 24,8 – 11,8%). A szakmunkások körében fordítva van (15,1 – 34,5%, illetve 11,3 – 34,4%).²⁷ (Lásd a 12. sz. táblázatot.)

Az 1000 lakosra jutó *foglalkoztatottak* kritériuma más lehet szövetségi és tartományi szinten, mert a Szövetségi Statisztikai Hivatal 1986-os évkönyve szerint a Vajdaság a 3. helyen áll 449-cel, Szlovénia (678) és Horvátország (508) mögött. A Vajdasági Statisztikai Hivatal adatszolgáltatása szerint ez az érték 1984-ben 288,2 volt (*Društveni i ekonomski razvoj... 1985*). *A magyarok foglalkoztatottsága romlott*: a társadalmi szektorban dolgozók részaránya az 1976-os 20,1%-ról 1981-re 18%-ra, lakosságon belüli arányuk alá esett.

Ágazati bontásban:	1981 (%)	1976 (%)
ipar és bányászat	19,4	21,7
építőipar	22,4	24
szövetkezeti ipar	21,5	22,9
közlekedés-távközlés	13,9	15,7
kereskedelem	15,7	18,2
vendéglátás-idegenforgalom	15	18,6
pénzügyi-műszaki tevékenység	13	15,4
oktatás-kultúra-tudomány	17,5	19
egészségügy-szociális ellátás	16,5	17,8
társadalmi-politikai szervezetek	12,1	14,4
(Lásd a 13. sz. táblázatot.)		

A társadalmi szektorban foglalkoztatott magyarok aránya mindenütt alatta marad népességen belüli arányának. Tartományi viszonylatban csupán 1%-kal, de ahol kisebbségben vannak, ez a különbség jóval nagyobb (Apatin: 17,2 – 10,5%; Bégaszentgyörgyön: 24,4 – 16,3%; Zombor: 19 – 15,4%), de Óbecsén is 58,4 – 52%, és 1976 és 1981 között csökkenő tendenciájú, 1,5 illetve 4%-kal. Különösen szembetűnő ez a városok esetében (Szabadka: 46 – 42,7%; Újvidék: 11 – 8,9%; Nagykikinda: 17,7 – 15,9%). A munkaképesek és a foglalkoztatottak aránya a tartományi átlagnak megfelelő Adán és Topolyán, azt meghaladó Óbecsén és Zentán, de jelentősen elmarad attól Kanizsán, Kishegyesen és Csókán.

A mezőgazdasági népességnek az aktív népességen belüli aránya az átlagosnál (24,7%) jóval magasabb Csókán (44,5%), Magyararkanizsán (48,7%), de Óbecsén, Topolyán és Zentán is meghaladja azt 30% körüli értékkel. Az időskorúak részesedése a mezőgazdasági háztartásokban kiemelkedően magas Adán, Óbecsén Topolyán és Magyararkanizsán 21%-kal (a tartományi átlag 14%). 1981-ben a magyarok részesedése a termelő (18,7%) és a nem termelő (15,3%) ágazatokban jelentősen eltért.

Részletezve – építőipar: 22,4%; szövetkezeti ipar: 21,5%; mezőgazdaság: 20,5%; ipar és bányászat: 19,4%.

Az összes magasabb képzéshez, szak- és nyelvismerethez kötött tevékenységi szférában lakossági arányuk alatt képviseltetik magukat – egészségügy: 16,5%; vendéglátás-idegenforgalom: 15,0%; közlekedés-hírközlés: 13,9%; pénzügyi-műszaki ágazatok: 13,0%; a hatalmat gyakorló társadalmi-politikai szervezetekben: 12,1%.

Ha járónként vizsgáljuk a termelő és a nem termelő ágazatokban dolgozó magyarok arányát, azt találjuk, hogy éppen a túlnyomórészt magyarlakta körzetekben a felépítményi-hatalmi szférában alkalmazottak részesedése 8-10%-kal alatta marad a termelőtevékenységet folytatókéknak: Zenta: 72,6 – 82%; Magyar-

kanizsa: 71,1 – 88%; Csóka: 48,8 – 56,2%; Óbecse: 47,6 – 53,4%, de a lakosságon belüli arányuk 58,4% . Hasonló a helyzet Torontálszécsányban (5,3 – 13,6%), Törökbecsén, Törökkanizsán és Szenttamáson is. Ellenpélda alig akad; ilyen Újvidék, ahol a szellemi elit összpontosul (9,4 – 8,8%), Apatin: 13,4 – 10% (de a lakossági arányuk 17,2%!) és Temerin: 41,6 – 38,8 (44,4%). Tehát *a szellemi-adminisztratív munkát végzők és irányító-hatalmi pozícióban lévők között a magyarok mélyen lakossági számarányuk alatt vannak képviselve.*²⁸ Egyetlen konkrét példa: 1975-ben a magyarkanizsai néptanács öt osztályvezetője közül csak egy volt magyar.

Az egyetemet végzettek aránya – az egyébként alacsony – vajdasági átlag felét sem éri el.²⁹

Ami az utánpótlást illeti: az 1980–1981-es tanévben a középiskolások 15, az 1984–1985-ös tanévben 14,5%-a, a szakirányú oktatásban résztvevők 14,1%-a volt magyar.

Az 1980-as évek első felében csökkent az egyetemi-főiskolai hallgatók létszáma; a tartományban 14, a magyarok vonatkozásában 12%-kal. Az 1984–1985-ös tanévben a Vajdaság 1000 lakosára 16, 1000 magyarra nem egészen 9 egyetemista-főiskolás jutott;³⁰ nemzetközi összehasonlításban mindkét szám rendkívül alacsony – az utóbbi egyenesen aggasztó.

A tartományi és a járási képviselő-testületekben, a helyi közösségek és a társmunka-szervezetek (TMASZ) küldöttei között a magyarok számarányuknak megfelelően szerepelnek,³¹ de a vezető testületekben és posztokon arányuk egyre csökken: munkástanácsok elnökei: 15,2%, a végrehajtó szervek tagjai: 14,6%, a végrehajtó szervek elnökei: 13,9%, míg a vállalati igazgatótanács tagjai: 9,6%.³² A csökkenés üteme 1968 és 1981 között messze meghaladta a magyarság számarányának visszaesését a Vajdaság népességén belül.³³

Általános jelenség a szocialista országokban, hogy a hatalmon lévő *pártokon* belül egyre csökken a fizikai dolgozók és nő az alkalmazotti-értelmiségi-irányítói beosztásokban és a fegyveres testületekben tevékenykedők aránya. A sok helyütt befelé forduló, elmaradott településeken élő magyarok között minimális a párttagok száma – ez oka és következménye is a társadalomban betöltött alárendelt helyzetüknek, elesettséjüknek. Fokozottan érvényes ez a megállapítás a fegyveres testületek, a közigazgatás és az igazságszolgáltatás vezető posztjait illetően.

Míg a két háború közötti időszakban a JKP vajdasági tagjainak több mint egyharmada magyar volt, tehát a magyarok – Csehszlovákiához és Romániához hasonlóan – számarányukon felül vettek részt a forradalmi mozgalomban, az elmúlt 45 évben ez soha nem haladta meg a 9-10%-ot. Az 1970-es évek közepén Magyarkanizsán minden tizedik párttagot kizártak vagy kilépett. Az évtized végén Nagybecskerekén, a Bánát legnagyobb városában, melynek egyik kerülete

az egykor tisztán magyarok lakta Muzslya, a magyar párttagok aránya 6,4% volt. Óbecsén ez 1,8% volt; a 19 ezer, többségében magyar földművesből mindössze 20 párttag akadt.

Az *egyházak szerepe* a nemzeti-nemzetiségi tudat fenntartásában-ápolásában erősen korlátozott. Működésüknek – különösen a fiatalok körében – ideológiai és adminisztratív akadályai vannak; a mohamedán és a katolikus egyház tevékenységében egységbontó törekvéseket is látnak, a nemzeti azonosulás miatt. Ez a „veszély” a magyarok esetében nem áll fenn, noha a jugoszláviai magyarok csaknem kilenctizede katolikus. A Vajdaságban a római katolikus vallás militáns képviselői mindig is a bunyevácok és a németek voltak – ők adták a lelkészutánpótlást, fel a kalocsai érsekig. Jugoszláviában a katolicizmus mindig is a horvátok (és szlovének) nemzeti egyháza volt, azok érdekében lép fel a Vajdaságban, Horvátországban és a Mura-vidéken is. Az evangélikus egyház egyre inkább a szlovákokkal és a szlovénekkel azonosul.

Magyarságtudat-megőrző szerepe lényegében csak a kis létszámú református egyháznak van, elsősorban a Vajdaságban, a dél-bánáti és szlavóniai szórvány településeken.

Az egyházak és a velük csupán szimpatizálók korlátozott tevékenységi lehetőségeiről Herceg János, a jugoszláviai magyar irodalom „nagy öregje” is írt az ottani magyarok társadalmi viszonyaira is kitekintő visszaemlékezéseiben. Így a Bezdánba került déli telepések „bigottnak” nevezték a magyarokat, vallásukhoz való ragaszkodásuk miatt. A zombori néptanács két magyar alelnökét is leváltották, s kizárták őket a pártból az 1970-es évek elején. Az egyiket azért, mert engedélyezte egy kápolna építését, a másikat, mert a lánya templomban esküdött.³⁴

A hitélet és az egyházak – korunkban és térségünkben korlátozott – társadalmi-oktatási és kulturális tevékenysége gátolja és elő is segítheti az *asszimilációt*. A történelmi tapasztalatok és a mai nemzetiségszociológiai vizsgálatok egyaránt azt mutatják, hogy a különböző vallásfelekezetekhez való tartozás – s hangsúlyozottan érvényes ez a mohamedánokra, izraelitákra és a görögkeletiekre – megakadályozta és lassította a beolvadást a többségi nép(ek)be. Ennek a fordítottja is igaz: az egyházi befolyás visszaszorítása – a vallásilag hagyományosan közömbös szerbek körében is – megkönnyíti a vegyes házasságokat, és ezzel az asszimilációt. A közös vallás – és természetesen a közös múlt, mentalitás, a hasonló vagy azonos gazdasági és társadalmi helyzet – az asszimilációt erősítő tényezők a magyarok és a horvátok, illetve szlovének esetében. Így az északnyugat-horvátországi Zsdála horvát katolikus és a szlovéniai (Őri) Hódos szlovén evangélikus lelkésze egyaránt a beolvadást segíti elő a két, korábban színmagyar településen.

Az asszimiláció legjellegzetesebb és legnagyobb hatású megnyilvánulási formája a vegyes házasság. A Vajdaságban ezek aránya 1956-ban 18%, 1965-ben

26% volt, a 70-es évek végén pedig megközelítette a 40%-ot. Horvátországban ez az arány hagyományosan magas, és a Szlovéniában élő magyarok körében már 50%-ra rúg.³⁵

Két jellemző példa: a légrádi magyar evangélikus gyülekezetben az elmúlt negyedszázadban két etnikailag és vallásilag „tisztá” házasságot kötöttek; a házaspárok egyike Svájcban él; 1984-ben Dobronakon az egyik magyar–szlovén közös kutatócsoport a megkérdezett 21 háztartásban csupán 2 „tisztá” magyart talált. Elhanyagolhatóan kis számú kivételtől eltekintve az asszimiláció mindig a többségi nép felé irányul – ennek jele, hogy vegyes házasságok esetén a család nyelve a többségi nyelv lesz, még két kisebbségi házastárs (pl. magyar és albán) esetében is.

Sok esetben az iskolai oktatás nyelve a döntő. Helyenként – s ez a ritkább, főként a szórványokra és a szakoktatásra jellemző állapot – csak többségi nyelven tanító iskola működik, amely a nyílt és erőszakos beolvasztás eszköze; ez a helyzet pl. Zsdálán és Légrádon, de Muraszombatban is. Sok szülő – még ha van választási lehetősége, akkor is – többségi tannyelvű iskolába adja gyermekét, annak valós vagy vélt érdekében. Rehák László már a 60-as évek végén figyelmeztetett: a nem anyanyelven folytatott tanulás veszélye az, hogy a többségi nyelven tanulók zöme „akulturalizálódik”: nem ismerkedik meg saját nemzeti-nemzetiségi kultúrájával, hagyományaival, de nem lesz részese a többségi nép kultúrájának sem, ha jól-rosszul ki is tudja magát fejteni annak a nyelven; anyanyelvét is csak a konyhanyelv szintjén beszéli.³⁶

Ennek a megállapításnak az igazát bizonyítja a zsdálaiak nyelvállapota: a magyart horvátosan, a horvátot magyarosan beszélnek, s mindkettőt rosszul. A két-nyelvűséget sokan és megalapozottan tartják a beolvadáshoz vezető út első és jelentős lépésének. Még a szlovén jó szándék és kétirányú, funkcionális kettős nyelvűség ellenére is félreismerhetetlen a maréknyi magyarság asszimilációs vesztesége: számuk 20 év alatt egytizeddel csökkent, közülük 5-600-an nem a Mura-vidéken élnek, s a tanítási órákon kívül a magyar gyerekek már szlovénül játszanak, beszélnek szlovén társaikkal, de egymással is.

Mirnic Károly több tanulmányban³⁷ foglalkozott az asszimiláció kérdésével, és arra a megállapításra jutott, amire a Magyarországon dolgozó szakemberek: mind a gazdasági fejletlenség és lemaradás, mind pedig az iparosodás és városiasodás folyamata elősegíti azt. Az egyik azzal, hogy el- vagy kivándorlásra, legjobb esetben ingázásra kényszerít, a másik pedig azáltal, hogy elmaradott, kisebbségek lakta körzetekbe ipart telepít, új lakónegyedeket épít, elsősorban a többségi néphez tartozók számára. Tipikus példa erre a Székelyföld és a Vajdaságban az 1970-es években épült magyarcsernyei cukorgyár esete.

A társadalmi mobilitásban való részvételnek, a felemelkedésnek, az érvényesülésnek az ára – néhány nyugat- és észak-európai ország, így Svájc, Belgium és

Finnország kivételével – a világon mindenütt a többségi néphez, annak nyelvéhez és kultúrájához való asszimilálódás, a vele való teljes azonosulás, a korábbi nemzeti-nemzetiségi identitás teljes feladásával. Iránya mindig és mindenütt egybeesett a gazdasági fejlődéssel és a társadalmi haladással: az elmaradott mezőgazdasági körzetekből a nemzetiségek egyre nagyobb számban vándoroltak a többségi, vagy ha úgy tetszik, az uralkodó nép által lakott városokba, ipari központokba, s a munkássá válás, a középosztályba, esetenként a vezető elitbe való felemelkedés azonban szinte minden esetben nyelv- és kultúraváltással járt és jár együtt.³⁸

Hangsúlyozottan érvényes ez az értelmiségiekre, az adminisztratív és az irányító-vezető funkcióban lévőre, a mindenkori hatalom kiszolgáltatójaira és kiszolgálóira.³⁹

Jugoszláviában a fiatal értelmiségiek elhagyják szülőföldjüket; más köztársaságba vagy Magyarországra telepednek át, de leggyakrabban Nyugatra emigrálnak, és ezzel végleg elvesznek a magyarság számára. Rehák szerint az önkéntes asszimiláció sokak számára könnyebb, s főként előnyösebb megoldás, mint kiállni nemzetisége mellett, ha csak annyiban is, hogy áldozatot, többletmunkát vállalva elsajátítja munkaköre magyar szaknyelvét, s azt tevékenysége során használni is hajlandó. Sokan úgy látják: a jugoszláviai magyarságra az elesettség, az önálló életre képtelenség a jellemző. Ha nem tudják kiépíteni sajátos nemzetiségi létüket, történjen még hát a beolvadás minél előbb, minek ez a meghosszabbított haláltusa egy szocialista társadalomban, ahol az osztályszempont a lényeges és meghatározó. Rehák véleménye: mind az asszimilációra való hajlandóság, mind pedig az osztályszempontok túlhangsúlyozása és a nemzetivel való szembeállítás a nagyszerb nacionalizmus szekerét tolja.⁴⁰

A múltnak, a hagyományoknak igen nagy szerepe van e folyamat gyorsításában, vagy lassításában ha két nép évszázadokon egymás mellett él békében és megértésben, a másikat egyenrangúnak tekintve (ha időnként az „uralkodó” és az „elnyomott” státus meg is cserélődött), összeházasodva, úgy az egyéni érdekektől motivált asszimiláció tömeges lesz, korszakonként ellenkező előjellel – jó példája ennek a magyar–szlovén, a magyar–horvát, de még a magyar–szlovák reláció is.

A Vajdaságban a magyar–szerb viszonylatban – mint láttuk – csak napjainkban, az elmúlt negyedszázadban változott meg a helyzet. A korábban magyar és német többségű és jellegű városok szerbökké lettek, így az értékek megcserélődtek. Kialakult egy – vitathatatlanul szerb jellegű és dominanciájú – vajdasági érdekazonosság, mentalitás és életforma, le egészen a szórakozásig és ételekig, amely azonban közelebb áll a magyarhoz, és általában a közép-európaihoz, mint a balkánihoz, s ez is jelentős mértékben hozzájárul az egybeolvadáshoz, s gyengíti a mindenképpen alárendelt helyzetet jelentő nemzetiségek megmaradás szubjektív feltételeit.

A nemzetiségek érdekvédelme, oktatási-művelődési tevékenységük összefogása és irányítása megkívánja saját *szervezetek* létrehozását és működtetését. E kérdéskör már inkább az alkotmányos-jogi rendezés területére tartozik; de a Vajdaságról szólva nem kerülhetjük meg annak a ténynek a megállapítását, hogy egy ilyen nemzetiségi alapon szerveződő ún. vertikális szervezet alakításának tialma káros hatással van az ottani magyarok társadalmi-politikai helyzetére, gátolja az anyanemzettel való kapcsolattartást, rombolólag hat nemzeti tudatukra és rontja közérzetüket.

A (még) érvényben lévő 1974-es szövetségi alkotmány 247., és a vajdasági alkotmány 4. szakasza egyaránt biztosítja nemzetiségi szervezetek alapításának jogát.⁴¹ Ennek és a nemzetiségek egyenjogúságát kimondó korábbi (1946, 1963) alkotmányok rendelkezéseinek alapján alakult meg az Olasz Unió 1949-ben és működik mindmáig eredményesen a Horvátországi Magyarok Szövetsége, illetve 1962-ben a Szocialista Szövetség Nemzetiségi Bizottsága Szlovénia vegyes lakosságú községeiben, 1975-től pedig a két (Lendva, Muraszombat) Magyar Nemzetiségi Oktatási és Kulturális Öngazgatási Érdekközösség, és annak községekői koordinációs bizottsága; a szlovén képviselőház egyik bizottsága a nemzetiségi.

Ezzel szemben Macedóniában és Szerbiában – így a Vajdaságban is – az a szükkeblű szemlélet uralkodik, amely – egy 1959-es párthatározatra⁴² hivatkozva – mereven elzárkózik minden nemzetiségi alapon létrejövő szervezet engedélyezéséről. A hivatalos érvelés szerint az bezárkózáshoz, „gettósodáshoz” vezet, s az öngazgató társadalomban minden polgár egyformán érvényesítheti jogait, így nemzetiségi jogait is.⁴³ Az 1960-as évek végén Kardelj, Vlahović és más jugoszláv vezetők is úgy nyilatkoztak, hogy a nemzetiségek megalakíthatják vertikális szervezeteiket, és Rehák László, a vajdasági magyarok egyik legnagyobb tekintélyű és legszókimondóbb képviselője is állást foglalt egy ilyen szervezet engedélyezése mellett⁴⁴ – de azóta ez az érinthetetlen tabutémák egyikévé lett.

Időről időre kampányt indítanak a vajdasági magyarok, s különösen az értelmiség megfélemlítésére – a 70-es évek derekán erre az „informbűrösök” felnagyított tevékenysége (Budapest és Moszkva érdekében, azok támogatásával) szolgált ürügyül. Általános gyakorlat az értelmiségiek hatósági ellenőrzése, szóvagy írásbeli beszámoltatása, különösen magyarországi kapcsolataikat illetően. A legártatlanabb öntevékeny kulturális szervezetekre és szervezkedési kísérletekre is azonnal lecsapnak, sőt koncepciós pereket kreálnak, megfélemlítési szándékkal.⁴⁵ A Vajdasági Magyar Nyelvművelő Egyesületet – pusztán azért, mert túl sok értelmiségit tömörít – időről-időre nacionalizmussal vádolják, és gyors „tisztújításokkal” valósággal lefejezik, nehogy csirája lehessen egy átfogó magyar szervezetnek.

Az ilyen légkör természetesen kedvezett a helyi túlkapásoknak,⁴⁶ melyek következménye nem lehet kétséges: a helyi, a községi és a tartományi képviselő-testületekbe, valamint a munkástanácsokba beválasztott magyar képviselők csupán részt vettek az üléseken, de nem álltak ki a helyi közösség vagy a magyar nemzetiség alkotmányokban biztosított jogai megvalósításáért. Félő, hogy a legutóbbi fejlemények (tartományi és köztársasági vezetők manipulált eltávolítása, a tartományok autonómiájának szűkítése, a nagyszerb központosító-hegemonisztikus törekvések felerősödése) – néhány időleges, taktikai engedmény megadása után – ugyancsak a nemzetiségi jogok gyakorlati megvalósításának akadályozásához vezetnek majd, tovább súlyosbítva a nemzetiségek társadalmi, politikai és művelődési helyzetét.

(1989. április)

Jegyzetek

¹ Az 1921-es első jugoszláviai népszámlálás összesített adatai szerint Szlovéniában 14 200 magyar anyanyelvű személy élt, a Magyarországhoz tartozott területeken 14 065. Az 1910-es magyar népszámlálás alkalmával ugyanezek a területeken 29 ezren vallották magukat magyar anyanyelvűeknek, így ezek valós száma a két érték között lehetett.

Jellemzőnek tekinthető Muraszombat esete, ahol 1910-ben 1335; 11 évvel később csak 441 magyart találtak. Így – változatlan népességszám mellett – közel 900-an megváltoztatták anyanyelvi bevallásukat. Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31. januara 1921. godine Kraljevina Jugoslavija Sarajevo 1932. 320–321. o.

² Csak ezzel magyarázható, hogy pl. Apatinban a magukat magyaroknak vallók száma és aránya 1941 és 1953 között megduplázódott (1600 – 12,1%, illetve 3500 – 24,3%), hogy 1981-re a töredékére csökkenjen (1500 – 8,2%). Hódságon a magyarok száma alig 30 év alatt a felére, arányuk a harmadára esett (1953: 1094 – 15%; 1981: 513 – 5,2%).

Ugyanezen idő alatt Becskereken számuk megtartása mellett (16 ezer fölött) – amit a beköltözés magyaráz, lévén a Bánát központja – arányuk 37,7%-ról 20,8%-ra csökkent.

³ A II. világháború előtti Nagy-Romániában 0,8–1 millió zsidó élt, ma kb. 20 ezer; a megfelelő számok Jugoszláviában 71, illetve 6 ezer. S. M. Horák: *Eastern European National Minorities 1919–1980*. Littleton Col. 1985.

⁴ Für Lajos (*Mennyi a sok sírkereszt? Magyarország embervesztése a II. világháborúban*. Püski, New York, 1987) számításai alapján a magyar nyelvű zsidóság vesztesége 15-20 ezer főre tehető.

⁵ A nyugati emigráció által megjelentetett munkákban szerepel a mindenképpen túlzott 40–60 ezres adat. Dávid Zoltán 5000-re teszi az áldozatok számát; ez viszont valószínűtlenül kevés. Tény, hogy Újvidéken, Zsablyán és Titelen több ezren, Temerinben és Bezdánban több százan, Zentán és Moholon több mint százan veszítették életüket 1944 őszén. A zsabylai emlékszóbanban „...réztáblákról olvasható annak az 1500 polgárnak, közülük 400 gyermeknek a neve, akik a népfelszabadító háborúban estek el a Zsablya környéki harcokban, csatákban” (*Magyar Szó*, 1985. jan. 5.). A temerini eseményekről Illés Sándor (*Sirató*), a bezdániakról Cseres Tibor (*Bezdáni emberünk*) írt.

⁶ A bácskai-bánsági magyarság körében, annak ellenére, hogy közel 70 éve idegen államkeretben él, az öngyilkosságok aránya éppen olyan magas, mint a szomszédos területeken élő, Magyarországon e tekintetben első helyen álló Bács-Kiskun és Csongrád megyei népességnél. Szlovén kutatók megállapítása szerint térségünkben a legtöbb öngyilkosság és válás az egykori Osztrák–Magyar Monarchia legfejlettebb népei, tehát az osztrákok, csehek, szlovénok és magyarok körében fordul elő.

⁷ N. Milutinovic: *Srbija bez unučadi*. NIN, 1982. nov. 28.

⁸ D. Breznik–K. Jončić: *Socioekonomske indikatori za nacionalnosti u Jugoslaviji*. Stanovništvo 1979–1981. – Egy 1972-ben végzett felmérés megerősíti ezeket az adatokat. 359 megkérdezett magyar nő 64,4%-ánál, 238 személynél végeztek terhesség-

megszakítást 549 esetben, tehát egy nőre 2,31 művi vetélés esett. S. Ferencević-Nikašinić etc. Namerni pobačaji... u SAP Vojvodini Stanovništvo, 1975–76/1–2.

⁹ Mirmics Károly: Demográfiai jellegzetességek a jugoszláviai magyar nemzetiség életében. *Híd*, 1970/1.; *Demográfia*, 1970/3. 275–276. o.

¹⁰ Herceg János: *Emborsor*. Újvidék, Fórum, 1977. 155, 164. o.

¹¹ Ezen belül 1948 és 1952 között a termelés évi átlagos csökkenése (!) 5,7%-os volt, s még 1952-ben is csak az országos beruházások 2,8%-a jutott a Vajdaságnak. Mezei István: A nemzeti egyenjogúság regionális gazdasági tényezői a Vajdaságban. In *A nemzetek közötti viszony időszerű kérdései...* Újvidék, 1970.; Mirmics Károly: A Vajdaság sorsa a nemzetiségek sorsa. *Híd*, 1970/7–8.; Szenes György: A szabadkai község 1985-ig terjedő fejlesztési tervének kérdései... *Létünk*, 1979/1.

¹² A 60-as évek közepén ez a jugoszláviai átlag felét sem érte el. Az egy főre eső nemzeti jövedelem növekedési üteme a fejlett országrészekben a következő volt:

	Horvátország:	Szlovénia:	Vajdaság:
1947–1956:	7%	5,1%	1,8%
1964–1968:	11%,	10,9%	6,6%

T. Bandin: A Vajdaság gazdasága és az egységes piac. *Létünk*, 1972/1.

¹³ Statistički godišnjak Jugoslavije 1979; Statistički kalendar 1980; Vojvodina u brojkama 1952–1986. Novi Sad, 198?; Pokrajinski zavod za statistiku Statistički bilten No 157: Investicije 1985.

¹⁴ Az egy főre eső nemzeti jövedelmet és beruházást országos átlagban 100-nak véve, ezek járásokonkénti megoszlása (1977):

	nemzeti jövedelem	beruházás
Ada	106	113
Topolya	130	66
Óbecse	120	126
Kanizsa	100	45
Kishegyes	95	41
Zenta	140	80
Csóka	86	51
Szabadka	126	66
Temerin	91	24
Pélmonostor	121	66
(Beli Manastir)		
Alsódlendva	102	143
(Lendava)		

Dr. Gábrriel András: *A jugoszláviai magyarlakta területek gazdasági helyzete*. (Kézirat.) 1980. 1–2. oldal.

S ez már egy több évtizedes gyakorlat folytatása. Az 1960-as évek közepén, amikor a Vajdaságban az egy lakosra jutó beruházási érték 900 dinár körül volt, a 9 magyar többségű körzetben jóval ez alatt maradt, így Topolya 620, Becse 503, Kishegyes 307, Kanizsa 300, Temerin mindössze 240 dinárt kapott fejenként. Varga László: A jugoszláviai magyarság társadalmi-politikai helyzete. *Híd*, 1970/10–11.

¹⁵ Vojvodina u brojkama 1952–1986. *Mesečni statistički pregled*, Novi Sad, 1987/6.

¹⁶ Statistički godišnjak SAP Vojvodine 1982. Novi Sad, 1983; Društveni i ekonomski razvoj; Vojvodina u brojkama 1952–1986; Statistički bilten No 157 Investicije 1985, Novi Sad, 1987.

¹⁷ Hajnal Katalin: Az agráripár és a falu kifejlesztésével kapcsolatos eszmei-politikai irányelvek gyakorlati valóra váltásáról. (Az idézet a 206. oldalon található.) *Létünk*, 1986/2.

¹⁸ 40%-ról 23%-ra (1985-ös adat). Borza József: *Prognózisok és valóság a mezőgazdaságban.*; B. Milanović: A mezőgazdaság magánszektorának fejlődési lehetőségei a Vajdaságban. *Létünk*, 1986/2.

¹⁹ *Magyar Szó*, 1988. nov. 18.

²⁰ Milanović: i. m. 227. o.

²¹ Magyarkanizsán és Kishegyesen a produktív népesség 65-70%-a a mezőgazdaság magánszektorához kötődik; Kishegyesen 10 év alatt, 1970-ig a népesség 8,8%-kal csökkent; a falut elhagyók fele külföldön vállalt munkát. Doroszlón 190 családnak van 2 hektárnál (3,4 hold) kevesebb földje; 152 háztartásban 65 évesnél idősebb a gazda. A magyarok települések termelőterületének 10-15%-a magukra maradt öregek kezén van; Moravicán a földnek 75%-a van 50 évnél idősebbek birtokában. Sepsen, Szilágyiban mind több az üres, gazdátlan ház és megműveletlen föld. Kovács Teréz: A parasztfiatalok életmódja. *Új Symposion*, 1976. nov. 393, 395, 400. o.; Petkovics Kálmán: *A mostoha barázda*. Újvidék, Fórum 1977. 114–118, 120, 124, 138, 171, 175, 178, 224. o.; Herceg: i. m. 95, 126, 130. o.; Oláh Lajos: A falu lakossága. In *Moravica monográfiája*. 1976.

²² Egyedül a rohamosan fejlődő Újvidék gép-, textil-, bőr-, gumi- és élelmiszer-ipari üzeime több mint 100 ezer embert foglalkoztatnak, jelentős részük bejár. A bácskai magyarok közül sokan dolgoznak még a Zombori Mezőgazdasági Gépgyárban, könnyűipari üzemekben, Kula és Verbász – a Vajdasági leggazdagabb körzetei – élelmiszer- és könnyűipari üzeimeiben; Szabadka vegyi-, élelmiszer-ipari-, jármű- és villamos gépgyártása, Nagybecskerek vasúti-jármű, mezőgazdasági gép-, szőnyeg- és cukorgyára kínál munkalehetőségeket. A Belgrád ipari körzetéhez tartozó Pancsova rohamosan fejlődő üveg-, elektrotechnikai, textil- és vegyipara, kőolaj-feldolgozása részben a bánáti kőolaj- és földgázlelőhelyek (Elemér, Űményháza) nyersanyagára települt. Gábriel: i. m. 10–16. o.

Magyarkanizsán egyetlen ezer dolgozónál többet foglalkoztató vállalat van, a téglagyár; a többi üzem (fémipari, finomkerámiai) pár száz munkással dolgozik.

²³ Gábriel: i. m. 9–14. o.; *Vajdaság – Tények és adatok*. VSzAt Tájékoztatási Titkárság, Újvidék, 1979. 52–54. o.

²⁴ Gábriel: 17–18. o.

²⁵ „Tartományunk rendszeresen eleget tett a Kosovo SzAT iránti anyagi és gazdasági kötelezettségeinek, számos közvetlen együttműködésre, munka- és eszköztársításra került sor a két tartomány munkaszervezetei között.” *Magyar Szó*, 1988. nov. 18.

²⁶ Uo.

²⁷ Statistički godišnjak SAP Vojvodine 1982; Statistički bilten No 114. Novi Sad, 1982; Vojvodina u brojkama 1952–1986; Mesečni statistički pregled, Novi Sad, 1987/6.

²⁸ Statistički bilten No 114. Broj zaposlenih radnika... Novi Sad, 1982; Statistički godišnjak SAP Vojvodine 1982; Vojvodina u brojkama 1952–1986.

²⁹ Varga: i. m. *Híd*, 1970/10–11.

³⁰ De jóval kedvezőtlenebb az arány, ha nem a vajdasági egyetemeken-főiskolákon tanulók számát vesszük alapul, hanem a vajdasági illetőségű hallgatókét (32 462, illetve 25 108; tehát több mint 7 ezren az ország más tájairól mennek oda tanulni). Ez esetben ugyanis 1000 vajdasági lakosra csak 12,3 hallgató jut. Društveni i ekonomski razvoj SAP Vojvodine 1980-4. 174–75, 264. o.

³¹ 1986-ban a községi képviselő-testületek tagjainak 19,6%-a volt magyar. A tartományi képviselőházban 20%, tartományi társultmunka-tanácsban 19,2%, tartományi társadalmi-politikai tanácsban 21,7% volt a magyarok részaránya. Statistički godišnjak No 148 Izbori '86.

³² Statistički godišnjak SAP Vojvodine 1982.

³³ Az öngazgatási szervek magyar nemzetiségű tagjainak aránya:

	1968	1972	1976	1979	1981 (%-ban)
Munkástanácsok tagjai:	24,9	23,2	20,2	18,7	18,1
Munkástanácsok elnökei:	–	–	18,2	16,0	15,2
Munkaszervezetek kollegiális szerveinek tagja:	22,8	21,7	16,9	16,7	14,6
Munkaszervezetek végrehajtó szerveinek elnökei:	–	–	15,1	14,4	13,9

³⁴ Herceg János: *Embersor. Újvidék, Fórum*, 1977. 38–39, 44. o. – Tévedés lenne ezt kizárólag magyarellenés eljárásként, értékelni. Hasonlóról tudósít – nyilván elretentő szándékkal – az újvidéki *Dnevnik* 1957. júl. 11-én. Egy kisači szlovák tanítónő helyettesítette a kántort és templomban esküdött. Tantestülete kiközösítette, és írásbeli jelentést tett a községi oktatási tanácsnak, hogy „...tegye meg a megfelelő lépéseket”. PRO London F. O. 371. Vol. 130558. Tehát a szlovák nyelv és tudat fenntartásában szerepet játszó evangélikus egyházra a katolikusokhoz hasonló nyomás nehezedett és nehezedik. 1982-ben a Belgrád–Újvidéken megrendezett nemzetközi szlavista szeminárium résztvevőit elvitték Petröcre (Bački Petrovac), a legnagyobb jugoszláviai szlovák településre, ahol minden intézményt bemutatnak, de az egyházzal nem esett szó.

³⁵ Mirmics Károly: Demográfiai jellegzetességek a jugoszláviai magyar nemzetiség életében. *Híd*, 1970/1.; Ivo Orešnik: Első lépések a kétnyelvű oktatás bevezetése terén. In *Nemzetiségi politika – nemzetiségi jog*. Lendva, 1978.

³⁶ Új *Symposion*, 1968/35.

³⁷ Autonóm nemzetiségi fejlődésünk új lehetőségei, *Híd*, 1969/1.; A nemzetiségi kérdés útjai és útvesztői. *Híd*, 1971/5.

³⁸ D. Weinberg (ed). *Ethnicity* Cleveland. State University, 1976. 3, 95, 185. o.

„A nemzetiségek számára kétféle választási lehetőség adott: megtartják nemzetiségüket... ekkor viszont társadalmilag hátrányos helyzetbe kerülnek, vagy pedig a társadalmi munkamegosztásban, társadalmi felemelkedésben kívánnak egyenlővé válni, s ehhez asszimilálódniuk, vagy legalábbis integrálódniuk kell.” Szuhay Péter: *A magyarországi nemzetiségi kultúra változása és ennek néprajzi vizsgálata*. (Kézirat.) Budapest, 1980. 24. o.

³⁹ „A magukat magyarnak valló, és a hagyományokat ápoló szülők gyermekei is, mire értelmiségiekké válnak, nagymértékben asszimilálódnak, és e generációnak viszonylag csekély része őrzi meg a magyar kultúrához való kötődését – tömegeikben már elvesztik kapcsolatukat az anyaországgal.” Kornis Pál: *A szocialista országokban élő magyarság kulturális ellátottsága.* (Kézirat.) Budapest, 1979. 4. o.

⁴⁰ Rehák László: Kívánt segítség és hivatalos atyáskodás a nemzetiségek érvényesítési folyamatában. *Híd*, 1970/7–8.

⁴¹ „A jelen alkotmány biztosítja minden nemzetiség számára, hogy nemzetisége és kultúrája kinyilvánításához való jogának megvalósítása céljából szabadon használja nyelvét és írását, fejlessze kultúráját, *s e célból szervezeteket alapítson...*” „A jelen alkotmány valamennyi nemzet és nemzetiség számára biztosítja nemzeti sajátosságai, nyelve, kultúrája, történelmi és más jellegzetességei szabad fejlesztését és kifejlesztését, *és hogy ennek érdekében szervezeteket alapítson...*” A Vajdaság SzAT, a Szerb Szocialista Köztársaság és a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság Alkotmánya Novi Sad Törvényhozó titkárság, 1977. 350, 19. o.

⁴² „Külön vertikális szervezeti egyesítése... a mi rendszerünkben nincs szükség.” Idézi Kövágó László: A JK Sz KV VB határozata a nemzeti kisebbségekről 1959. március 24-én. *A jugoszláv kommunisták föderációs, nemzeti politikája.* Budapest, Kossuth, 1988. 129. o.

⁴³ M. Čanadanović vajdasági pártvezető kijelentése (NIN, Belgrád, 1973. dec. 16.) a sokszor elítélt dualizmus kori magyar, és a jelenlegi ENSZ és romániai gyakorlatra emlékeztet.

⁴⁴ Rehák: *Kívánt segítség...*

⁴⁵ 1976 elején Zentán pedagógusok és más értelmiségiek egy csoportja – középiskolások bevonásával, hivatkozva az alkotmányra és az öngazgatási jogokra – amatőr színjátszó csoportot hozott létre a magyarok kulturális igényeinek kielégítésére. A városi-községi KSz-bizottság ezt elítélte, mivel „...a magyar műkedvelő szakosztálynak a többi nemzet és nemzetiség kultúrájának fejlesztésétől függetlenül való előtérbe helyezése összeegyeztethetetlen a szocialista öngazgatási kultúra fejlesztésének osztályelveivel és a nemzeti egyenjogúság politikájával”. A két fő szervező ellen azzal emeltek vádat, hogy Svájból magyar emigráns anyagokat hoztak be, s hogy az *Új Symposion* betiltott számait terjesztették. 1988 februárjában Szabadkán tárgyalták a zentai Vicei Károly bűnperét. „A vádirat szerint 1978-tól (1980-tól) 1986 novemberéig (decemberéig) nemzetiségi, faji és vallási gyűlöletet szított... Lakásán, munkahelyén és másutt azt hangoztatta, hogy a vajdasági magyar lakosság hátrányos helyzetben van, s hogy az erről szóló írásokat nacionalistának minősítik.” A vádak között szerepelt az is, hogy Magyarországot „anyaország”-nak nevezte. 1976-ban ellenséges propagandatevékenységért kétévi szigorított börtönbüntetésre ítélték, szabadulása óta megfigyelés alatt tartották. „A tárgyalás folyamán Menyhárt Hajnalka, valamint Fodor István zentai lakosok azt állították, hogy egy szó sem igaz abból a terhelő tanúvallomásból, amelyet a vizsgálóbíró előtt megerősítettek, mert, mint mondták, börtönbüntetéstük alkalmával kényszerítették őket hamis tanúvallomásra... Piszár Ágnes egyetemi hallgató ugyancsak visszavonta a – szerinte kikényszerített – terhelő vallomását, s Gyetvai Erzsébet... ugyancsak a vizsgálati eljárás

szabálytalanságairól szolt a bíróság előtt.” A vád további két tanúja semmire sem emlékezett; ketten, a védelem tanúiként, minden vádpontot cáfoltak. Srdjan Popović, az egyik védőügyvéd beszédében kijelentette: azért vállalta el Vicei védelmét, mert ezzel önmagukat, a szerbeket is meg akarja védeni hasonló igazságtalan eljárásoktól. A belügyi szervek, a vizsgálóbíró, sőt a büntetőtanács is túllépte hatáskörét vagy törvényszegést követett el. Noha a vádak nem tudták bizonyítani, a bíróság Viceit két és fél évi börtönre ítélte. (*Magyar Szó*, 1988. febr. 19–21. o.) Később olyan hírek érkeztek, hogy Viceit rossz egészségi állapotára való tekintettel szabadlábra helyezték.

“Adán az 1970-es években nem adtak útlevelet annak, aki magyar érzelmű kijelentést tett, vagy magyarországi kapcsolatokkal rendelkezett; egy középiskolai tanárt elbocsátottak, mert „túl magyarosan” tanította a történelmet; a község ösztöndíjasaként végzett fogorvosnak azt mondták, menjen Koszovóba, s az állást egy délről jöttel töltötték be.

A lelkeszek külföldi utazásait gátolják, útleveleiket bevonják (pl. a bánáti református esperesét); egyházközségeik nem fogadhatnak külföldi csoportokat. Így a pacsériak sem fogadhatták 1986-ban, az őseiket 200 évvel azelőtt kibocsátó járszági és kunsági gyűlekezetek küldöttségét.

I/a. táblázat

**A magyarok számának és arányának alakulása Jugoszláviában
(a mai területi beosztásnak megfelelően) kerekítve, 1910–1981**

Év	Jugoszlávia		Vajdaság		Horvátország		Szlovénia	
	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%
	(a később Jugoszláviához került területeken)		(1945 után a Szerémséggel)		(A Szerémséggel 1944-ig)			
1910	577 000	–	428 000	32,6	106 000		Mura-vidék 25 000	–
					Dél- Baranya 18 000			
1921	468 000	3,9	376 000	27,5	72 000	2,1	14 400	1,4
1941			(Baranyával)				Muravidék 10 000	–
(Magyar-és Horvátorsz. a Bánát)	527 000	–	Bácska 350000 Bánát: 105000		Dél- Baranya 20 000	–		
1948	496 000	3,2	429 000	25,8	51 000	1,4	10 000	0,8
1953	502 000	3,0	436 000	25,4	48 000	1,2	11 000	0,8
1961	504 000	2,7	442 000	23,9	42 000	1,4	10 000	0,8
1971	477 000	2,3	424 000	21,7	35 500	0,8	9 800	0,5
1981	427 000	1,9	385 000	18,9	25 500	0,6	9 500	0,5
1991			341 000	16,6				

Forrás: Popis stanovništva 1948, 1961, Beograd, 1953, 1959, 1970 Savezni zavod za statistiku. *Nations and Nationalities of Yugoslavia. Medjunarodna politika*, Beograd, 1974.

Dr. Koča Jončić: *Nationalities in Yugoslavia. Medjunarodna politika*, Beograd, 1982.

Dávid Zoltán: *A szomszédos szocialista országokban élő magyar nemzetiség demográfiai helyzete az 1970-es években.* (Kézirat, 1980).

I/b. táblázat

Összehasonlítás, Jugoszláviában

	németek		albánok	
	szám	%	szám	%
	446 000*			
1910	–	–		
1921	506 000	4,2	440 000	3,7
1941	600 000**			
1948	55 000	0,4	750 000	4,8
1953	61 000			
1961	20 000		915 000	4,9
1971	13 000	0,1	1 310 000	6,4
1981	9 000	0,04	1 731 000	7,7

* A későbbi Vajdaság és Horvátország, Szlovénia nélkül.

** Becslés.

2. sz. táblázat

A magyarok számának és arányának alakulása a Vajdaságban járásonként (opština)
és fontosabb településenként (hlyi község)

	1961			1971			1981		
	összes lakos	magyar	%	összes lakos	magyar	%	összes lakos	magyar	%
ÚJVIDÉK									
Novi Sad									
járás	162 075	29 233	18	213 681	28 684	13,4	257 577	24 383	9,5
város				141 375	22 698	16	170 020	19 163	11,3
Rumenka Piros							3799	925	24,3
Budisava									
Tiszakálmánfa							3502	1430	40,8
SZABADKA									
Subotica									
járás	136 782	68 527	50,1	146 773	72 572	49,4	154 008	70 877	46
város				88 813	43 277	48,7	100 516	44 016	43,8
				71 474	18 455	25,8	81 327	16 804	20,8
Bajmok							10 103	3695	36,8
Bácsszőlős									
B. Vinogradi							2345	2223	94,8
Kelebia							1995	1322	66,2
Palics							6574	4535	69
Aleksandrovo							7515	1726	23
Csantavér							10 138	8979	88,5
Nagyfény Žednik							5667	1035	18,2
Hajdújárás									
Hajdukovo							2879	2553	88
ADA									
járás	22 234	17 610	79,2	22 611	17 871	79	22 412	17 524	78,2
város				12 347	10 547	85,4	12 331	10 294	83,5
Mohol Mol							7950	5206	65,5
Utrine Adahár							1178	1155	98
ALIBUNÁR	32 932	653	2	31 883	482	1,5	29 190	453	1,5
APATIN									
járás	34 836	8942	25,7	34 279	7279	21,2	33 809	5750	17
város				17 565	2186	12,4	18 320	1508	8,2
Bácskertes									
Kupusina							2694	2500	92,8
Szilágyi (Svilovejo)							1460	1321	90,5
BÁCS	22 262	2732	12,3	19 348	1997	10,3	18 185	1508	8,3
BÁCSPALÁNKA									
TOPOLYA	52 199	2706	5,2	54 380	2341	4,3	57 803	1868	3,2
járás	44 466	32 533	73,2	43 508	31 422	72,2	42 022	28 955	68,9
város				16 056	13 132	81,8	17 027	12 634	74,2
Bajsa							2753	1884	68,4
Gunaras							2072	1998	96,4
Kisbeograd Mali									
Beograd							1036	531	51,2
Zentagunaras Novo									
Orahovo							2307	1932	83,7

	1961			1971			1981		
	összes lakos	magyar	%	összes lakos	magyar	%	összes lakos	magyar	%
Pacsér							3871	2569	66,3
Ómoravica (Bácskossuthfalva)							6449	6035	93,6
Pobeda							953	583	61,2
FEHÉRTÉMPLOM									
Bela Crkva	26 276	961	3,6	25 450	831	3,3	25 639	722	2,8
Udvarszállás									
Dobričevo							306	278	90,8
BEOCIN (Belcsény)	11 881	727	6,1	13 216	542	4,1	14 039	366	2,6
ÓBECSE (Bečej)									
járás	44 595	28 894	64,8	44 976	27 988	62,2	44 339	25 833	58,3
város				26 722	15 728	58,8	27 102	14 763	54,5
Bácsföldvár							5764	3328	57,7
B. Gradište									
Pétterrév B.							8959	6899	77
Petrovo Selo							1301	765	58,8
Drea Mileševo									
VERBÁSZ Titov									
Vrbas									
járás	42 853	5319	12,4	43 490	4675	10,7	45 608	3961	8,7
város				22 496	3241	14,4	25 143	2785	11,1
VERSEK Vršac									
járás	61 284	5621	9,2	60 528	4904	8,1	60 599	4021	6,6
város				34 256	3143	9,2	37 513	2715	7,3
ZSABLYA Žabalj	25 300	715	2,8	25 372	457	1,8	26 083	349	1,3
Bégaszentgyörgy									
Zitiste	33 514	9349	27,9	29 684	7971	26,8	25 559	6220	24,3
(Törzs)Udvarnok									
Banatski Dvor							1374	750	54,6
Alsóittebe									
Novi Itebej							1553	1427	91,9
(Torontál) Torda							2697	2555	94,7
Tamásfalva Hetin							1139	839	73,6
NAGYBECSKEREK									
Zrenjanin									
járás	115 692	21 962	19	129 837	22010	16,9	138 770	20 185	14,5
város				71 474	18 455	25,8	81 327	16 804	20,8
(Felső)Muzslya							9045	7298	80,7
Magyarszentmihály									
Mihajlovo							1318	1235	93,7
Lukácsfalva									
Lukino Selo							703	575	81,8
INDJIJA	36 484	2142	5,9	40 530	1703	4,2	43963	1324	3,0
Maradék							2255	731	32,4
ÜRÖG Irig	14 709	1635	11,1	13 678	1339	9,8	12 335	1075	8,7
Satrinca Satrinici							524	414	79
(Magyar)Kanizsa									
járás	34 960	30 851	88	33 817	29 962	88,6	32 529	28 414	87,3
város				11 240	10 241	91,1	11 759	10 410	88,5

	1961			1971			1981		
	összes lakos	magyar	%	összes lakos	magyar	%	összes lakos	magyar	%
Martonos							2902	2472	85,2
Adorján							1203	1026	85,3
Órom							2979	2710	90,9
Óromhegyes									
Trešnjevac							3058	2942	96,2
Horgos							7640	6451	84,4
(NAGY)KIKINDA									
járás	68 562	13 755	20	68 915	13 116	19	69 566	11 615	16,7
város				37 576	7668	20,4	41 706	7148	17,1
Töröktopolya									
Banatska Topola							1463	592	40,4
Torontáloroszi									
Rusko Selo							3657	1678	45,9
Szaján							1655	1594	96,3
ANTALFALVA									
Kovačica	34 654	5420	15,6	33 489	4774	14,2	32 796	4413	13,4
Torontálvásárhely									
Debeljača							6413	4310	67,2
Székelykeve									
Skorenovac							3731	2949	79
KEVEVÁRA									
Kovin	39 994	5437	13,6	39 808	4887	12,3	39 909	4534	11,3
KULA									
járás	46 062	7749	16,8	48 727	6897	14,1	49 732	5925	11,9
város				17 245	4454	25,6	18 847	3964	21
KISHEGYES Mali									
Idjos	17 144	10 657	62,1	15 651	10 006	64	14 950	9337	62,4
Bácsfeketehegy									
Feketić							4688	3319	70,8
MAGYARCSERN									
YE Nova Crnja									
járás	21 580	5000	23,2	18 298	4293	23,4	16 263	3699	22,7
város							2739	2401	87,6
TOBA							1099	1031	93,8
TÖRÖKBECSE									
Novi Bečej	33 507	8977	26,8	31 729	8211	25,9	29 907	7176	24
Novo Miloševo							7805	1318	16,9
TÖRÖKKANIZSA									
Novi Kneževac									
járás	17 831	7498	42	16 509	6707	40,6	14 992	5598	37,3
város				8134	4118	50,6	8166	3572	43,7
Oroszlámos									
Banatsko									
Arandjelovo							2877	837	29
HÓDSÁG Odzaci									
járás	42 242	3896	9,2	39 585	3233	8,2	37 878	2586	6,8
város				9052	742	8,2	9933	513	5,2
Gombos Bogojevo							2557	1926	75,3
PANCSOVA									
Pančevo	93 744	7665	8,2	110 780	7288	6,6	122 499	6363	5,2

	1961			1971			1981		
	összes lakos	magyar	%	összes lakos	magyar	%	összes lakos	magyar	%
SÁNDOREGYHÁZA									
Ivanovo							1947	1100	56,5
Hertelendyfalva									
Vojlovica							8285	2627	31,7
ZICHYFALVA									
Plandište	19 455	3244	16,7	17 882	2856	16	15 964	2167	13,6
Ürményháza									
Jermenovci							1454	1036	71,2
RUMA									
Nyékica Ninici	47 671	2872	6	52 156	2480	4,7	54955	1876	3,4
Hrtkovci							2425	475	19,6
							2855	554	19,4
ZENTA									
	31 081	26 894	86,5	31 416	26 828	85,4	30 460	24 989	82
(TORONTÁL)									
SZÉCSÁNY									
Boka	25 513	4211	16,5	21 938	3477	15,8	19 499	2810	14,4
Módos Jaša Tomić							2246	652	29
Nagynezsény							3766	540	14,3
Neuzina							1657	674	40,6
ZOMBOR									
járás	96 191	24 518	25,5	98 088	22 233	22,7	98 918	18 722	18,9
város				44 100	7201	16,3	48 454	5815	12,0
Bezdan							6085	4425	72,7
Doroszló							2131	1649	77,4
Nemesmilitics									
Svetozar Miletic							3685	2082	56,5
Bácsújfalu Selenča							15 655	1710	10,9
Bácsgyulafalva									
Telečka							2429	2188	90
Csonoplya							4749	989	20,8
SZENTTAMÁS									
Srbobran	20 414	6804	33,3	19 594	6147	31,4	18 671	5330	28,5
(SREMSKA)									
MITROVICA									
	63 634	1430	2,2	78 391	1326	1,7	84 815	986	1,2
TEMERIN									
	18 336	10 386	56,6	19 643	10 291	52,4	22 472	10 038	44,7
TITEL									
	16 103	1708	10,6	16 131	1578	9,8	16 305	1224	7,5
CSÓKA									
járás	19 482	12 124	62,2	18 364	11 208	61	16 656	9798	58,8
város				5214	3403	65,3	5414	3421	63,2
Tiszaszentmiklós									
Ostojićevo							3395	1176	64,6
Pádé Padej							3465	2520	72,7
Feketető Crna Bara							880	534	60,7
Hódegyháza									
Jazovo							1261	1234	97,8
Egyházaskér									
Vrbica							654	635	97,1
ŠID									
	37 403	793	2,1	38 752	637	1,6	37 319	404	1,0

Megjegyzés: Négy „község”-et (város és vonzáskörzete; Stara /Ó/pazova: 143, Petróc/Bački Petrovac: 94, Ópáva-Opovo: 70 és Pecsinci: 37) a magyarok csekély száma miatt kihagytuk.

* Az adatok az adott városra (településre) vonatkoznak.

Egy-két betűs, felismerhető eltérés esetén (Zenta, Zombor, Csantavér) a szerb megfelelőt adtuk meg.

Forrás: Dávid Zoltán: *A szomszédos szocialista országokban élő magyar nemzetiség demográfiai helyzete az 1970-es években...* kézirat, 1980)

Kocsis Károly: *Végyes etnikumú területek népességföldrajzi kutatása Szlovákia és a Vajdaság példáján* (egyetemi doktori értekezés KLTE, 1987).

Popis stanovništva... 1981 godine Knjiga I. Rezultati po naseljima i mesnim zajednicama SAP Vojvodina Pokrajinski zavod za statistiku Novi sad, 1983.

3. sz. táblázat

Országos népesedési mutatók, nemzetek és nemzetiségek szerint ezrelékben 1953–1981

	Magyarok	Szerbek	Horvátok	Mohamedánok	Albánok	Országos átlag
Élveszületések						
1953	19,7	28	25,4	43,6	47,5	28,8
1961	15,2	19,3	21,1	38,5	45,3	22,8
1970–1971	11,4	15,1	15,6	23,7	38,4	17,7
1978	12,8	15,4	16,1	22,1	34	17,4
1981	12,1	14,2	15,3	21,3	31,7	16,5
Halálozás						
1953	11,9	11,2	12,3	17,5	25,2	12,4
1961	10,9	8,2	9,2	10,3	14	9
1970–1971	13	8,7	9,8	6,2	9,4	8,9
1978	15,8	9,2	10,8	6,3	5,5	8,7
1981						
Term. szaporulat						
1953	7,8	16,8	13,1	26,1	22,3	14,4
1961	4,3	11,1	11,9	28,2	31,3	13,8
1970–1971	-1,6	6,4	5,8	17,5	29	8,8
1978	-2,2	6,2	5,3	15,8	28,5	8,7
1981						

Forrás: Stanovništvo 1979–1981, 37. o.; Yugoslav Survey 1984/4 28. o.

4. táblázat

Népesedési mutatók a Vajdaság magyar többségű járásáiban, 1977–81

	Szüle- tések száma	Halálozás száma	Szapo- rulat	Élve- születés 1000 főre	Szapo- rulat	Házas- ságok száma	Válások száma	%
Ada								
1977	296	266	30	13,1	1,3	170	63	37
1978	341	270	71	15,1	3,1	165	41	24,8
1979	272	315	-43	12,1	-1,9	170	57	33,5
1980	301	296	5	13,4	0,3	156	39	25
1981	260	326	-66	11,6	-3	-	-	-
Topolya								
1977	500	585	-85	11,6	-1,9	358	99	27,6
1978	509	577	-68	11,8	-1,6	349	73	20,9
1979	554	595	-40	12,9	-1,0	350	84	24
1980	524	582	-58	12,2	-1,4	276	84	30,4
1981	578	610	-32	13,8	-0,8	-	-	-
Óbecse								
1977	649	584	65	14,4	1,4	365	76	20,8
1978	617	641	-24	13,8	-0,5	378	68	17,9
1979	620	630	-10	13,8	-0,3	374	99	26,4
1980	577	674	-97	12,9	-2,2	348	95	27,4
1981	591	663	-72	13,4	-1,7	-	-	-
Kanizsa								
1977	382	416	-34	11,4	-1,0	289	66	22,8
1978	391	480	-89	11,7	-2,6	261	50	19,1
1979	364	454	-90	10,9	-2,7	227	55	24,2
1980	395	488	-92	11,9	-1,2	271	56	20,6
1981	414	505	-91	12,7	-2,8	-	-	-
Kishegyes								
1977	194	189	5	12,4	0,3	136	27	19,8
1978	214	213	1	13,7	0,1	135	20	14,8
1979	188	205	-17	12,1	-1,1	120	25	20,8
1980	206	185	21	13,2	1,4	141	26	18,4
1981	215	232	-17	14,4	-1,2	-	-	-
Zenta								
1977	416	423	-7	13,2	-0,2	246	62	25,2
1978	422	446	-24	13,4	-0,7	243	43	17,7
1979	414	437	-23	13,1	-0,8	226	58	25,6
1980	413	476	-63	13,2	-2	240	63	26,2
1981	406	422	-16	13,3	-0,6	-	-	-
Csóka								
1977	179	225	-46	9,8	-2,5	114	37	32,4
1978	205	226	-21	11,2	-1,1	115	19	16,5
1979	193	237	-44	10,6	-2,4	128	25	19,5
1980	173	239	-66	9,5	-3,6	100	24	24
1981	178	264	-86	10,7	-5,2	-	-	-

	Szülé- tések száma	Halálozás	Szapo- rulat	Élve- születés 1000 főre	Szapo- rulat	Házass- ságok száma	Válások száma	%
Szabadka								
1977	2314	1782	532	15,7	3,6	1294	387	29,9
1978	2217	1783	434	14,9	2,9	1336	355	26,5
1979	2202	1967	235	14,9	1,6	1256	403	32,1
1980	2232	1980	252	15	1,7	1262	439	34,8
1981	2053	1985	68	19,3	0,5	-	-	-
Temerin								
1977	293	182	111	14,5	5,5	185	29	15,6
1978	331	239	92	16,3	4,5	202	18	8,9
1979	329	192	137	16,2	6,7	199	36	18,1
1980	310	227	83	15,2	4,1	167	32	19,2
1981	333	231	102	14,8	4,6	-	-	-
Vajdaság								
1977	28 490	20 448	8042	14,3	4,0	16 025	3491	21,8
1978	30 005	21 198	8807	15,0	4,4	16 830	3084	18,3
1979	28 610	21 783	6827	14,3	3,4	16 241	3598	22,1
1980	28 681	23 227	5454	14,3	2,7	15 679	3369	21,5
1981	27 971	23 430	4541	13,8	2,3	-	-	-

Forrás: Statistički godišnjak SAP Vojvodine 1983, Novi Sad, 1983.

5. táblázat

A Vajdaság népesedési adatai ezrelékben, 1981–1985

Év	Élveszületés	Halálozás	Természetes szaporulat	Házasság-kötés	Válások
1981	13,7	11,5	2,2	7,6	1,6
1982	12,9	11,3	1,6	7,6	1,6
1983	13,5	12,1	1,4	7	1,3
1984	12,8	11,7	1,1	7,1	1,6

Forrás: Vojvodina u brojkama 1952–1986, Novi Sad 1984, 1985, 1987.
Pokrajinski zavod za statistiku.

A magukat jugoszláv nemzetiségűnek vallók száma és aránya községenként és a túlnyomórészt magyarlakta településeken 1971 és 1981-ben

JÁRÁS/település	1971		1981		magyarok		horvát+bunyevác		szlovákok		cromagorácok	
	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%
ÚJVIDEK Novi Sad	10 375	4,85	32 977	12,8	24 543	9,5	12 700	4,9	9 106	3,5	5 377	2,1
Ada	147	0,65	832	3,7	17 523	78,2						
Mohol – Mol			270	3,4	5 206	65,5						
Adahatár – Utrine			1	0,08	1 155	98	szerb: 18					
APATIN	1 407	4,1	4 345	12,8	5 837	17,2	5 643	16,7				
Bácskertes Kupusina			56	2	2 500	92,8	77					
							szerb: 44					
Szilágyi Svilojevo			22	1,5	1 321	90,5	61					
							szerb: 22					
BÁCS	599	3,1	2 251	12,3	1 524	8,3	2 579	14,1	4 026	22,1		
BACSPALÁNKA	1 104	2	4 793	8,24	1 917	3,3	1 556	2,7	7 255	12,5		
(Bács) TOPOLYA	536	1,2	1 914	4,6	28 957	69,1	903	2,1	461	1,1	511	1,2
Topolya város			998	5,75	12 623	74,2	308		31		359	
Bajsa			73	2,65	1 884	68,4	28		410		5	
							szerb: 324					
Gunaras			40	1,93	1 998	96,4	3					
							szerb: 25					
Zentagunaras Novo Orahovo			22	0,95	1 932	83,7	69		ruszin:			
									266			
Pacsér			131	3,4	2 569	66,3	182					
							szerb: 885					
Ómoravica (Bácskossuthfalva)			161	2,5	6 035	93,6	84					
							szerb: 95					
PETRŐC Bački Petrovac	123	0,77	598	3,7	94	0,6	210	1,3	11 878	73,8		
FEHÉRTÉPLOM Bela Crkva	279	1,1	1 205	4,7	740	2,9						
Udvarszállás Dobritcevo			6	2	278	90,8	szerb: 17					
BEOČIN (Belcsény)	698	5,3	1 634	11,6	392	2,8	1 191	8,4	941	6,7		

JÁRÁS/település	1971		1981		magyarok		horvát+bunyevác		szlovákok		emigrációk	
	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%
ÓBECSE – Bečej	751	1,7	2 798	6,3	25 824	58,4	551	1,2				
Bácsföldvár – B. Gradište			319	5,53	3 328	57,7						
Péterréve – B. Petrovo Selo			188	2	6 899	77						
Drea – Miteševo			68	5,2	765	58,8						
VERBÁSZ – Titov Vrbas	798	1,8	2 334	5,1	4 012	8,8	1 076	2,3			1 3033	28,5
Sándorregyháza – Ivanovo (Pancsovánál)			99	5	1 100	56,5	szerb: 141				bolgár: 546	28
BÉGASZENTGYÖRGY	298	1	1 378	5,4	6 240	24,4						
Alsóittebe – Novi Itebej			59	3,8	1 427	91,9	szerb: 22					
(Torontál) Torda			24	0,9	2 555	94,7	szerb: 33					
Tamásfalva – Hetin			21	1,8	839	73,6	szerb: 265					
NAGYBECSEKEREK Zrenjanin	3 153	2,4	11 655	8,4	20 451	14,7			3 379	2,4		
(Felső) Muzslya – Muzíja			567	6,26	7 298	80,7	szerb: 986					
Lukácsfalva – Lukino Selo			26	3,7	575	81,8	szerb: 49					
Magyarszentmihály Mihajlovo			4	0,3	1 235	93,7	szerb: 67					
INDJAJA	1 208	2,3	5 141	11,65	1 332	3	5 399	12,2				
ÜRÖG – Irig	314	2,3	1 128	9,1	1 087	8,8	562	4,5				
Satrinca – Šatrinaci			14	2,67	414	79	22					
MAGYARKANIZSA	145	0,4	867	2,65	28 577	87,4	szerb: 66					
Magyarkanizsa város			323	2,66	10 707	88,2	szerb: 2296	7			43	
Martonos			51	1,76	2 472	85,2	szerb: 862				13	
Adorján			29	2,4	1 026	85,3	szerb: 282			román: 139		
Orom			135	4,53	2 710	90,9	szerb: 8					
Oromhegyes – Tresnjevac			50	1,64	2 942	96,2	szerb: 28					
Horgos			175	2,3	6 451	84,4	szerb: 99					29
							szerb: 13					
							szerb: 47					
							szerb: 47					
							szerb: 612					

JÁRÁS/település	1971		1981		magyarok		horvát+bunyevác		szlovákok		csmagorások	
	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%
(NAGY)KIKINDA Szaján	1 019	1,5	5 586	8	11 721	16,8						
			8	0,5	1 594	96,3	6					
					szerb: 14							
ANTALFALVA – Kovácsica	222	0,7	639	2	4 403	13,4	szerb 9940	30,3	12 951	39,5	román: 3442	10,5
Torontlívásárhely Debeljaca			210	3,3	4 310	67,2	szerb 1489		97			
KEVEVÁRA – Kovin	425	1,1	1 328	3,3	4 517	11,3						
Székelykeve – Skorenevac			61	1,63	2 949	79						
KISHEGYES – Mali Idjos	181	1,2	457	3	9336	62,3	53	9			3438	23
					szerb:1339							
Bácsfeketehegy – Feketić			216	4,6	3 319	70,8	219				742	
MAGYARCSERNYE Nova Crnja	140	0,8	789	4,8	3 697	22,7						
Magyarcsernye város			123	4,5	2 401	87,6	9				9	
					szerb: 108							
Toba			8	0,7	1 031	93,8	szerb: 12					
TÖRÖKBECSE – Novi Bečej	348	1,1	1 297	4,3	7 269	24						
HÓDSÁG – Odžaci	858	2,2	2 786	7,34	2 582	6,8			1 390	3,7		
Gombos – Bogojevo			266	10,4	1 926	75,3	47					
					szerb: 52							
Ópáva – Opovo	71	0,6	319	2,78	71	0,6	655	5,7				
PANCSOVA – Pančevo	2 767	2,5	10 297	8,32	6 476	5,2	2216	1,8	2006	1,6	makedon 10421	8,4
PEČINCI	153	0,8	700	3,6	37	0,2						
Zyichyfalva-Plandište-i járás			22	1,5	1 036	71,2	6				román: 48	
Ürményháza Jermenovci			5 365	9,74	1 894	3,44	szerb: 69		45		nem nyilatkozott 115	
RUMA	1345	2,6	1 481	4,85	25 140	82,4	4423	8				
ZENTA – Senta	295	0,9	14 058	14,18	18 813	19	szerb 2909	9,5				
ZOMBOR – Sombor	4 355	4,44	566	9,3	4 425	72,7	15 228	15,4	10			
Bezdián							572				19	
					szerb: 445							

JÁRÁS/település	1971		1981		magyarok		horvát+bunyevác		szlovákok		cmagorácok	
	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%
Doroszló			72	3,37	1 649	77,4	109					
							szerb: 263					
Nemesmilitics Svetozar Miletic			193	5,23	2 082	56,5	1198					
							szerb: 160					
Bácsgyulafalva – Telečka			39	1,6	2 188	90	34					
							szerb: 132					
SZABADKA – SUBOTICA	4 927	3,36	16 738	10,83	71 064	46	41484	26,8			1 462	1
							szerb 20674	13,4				
Bácsszőlős – B. Vinogradí			57	2,43	2 223	94,8	28					
							szerb: 25					
Kelebia			114	5,7	1 322	66,2	378					
							szerb: 153					
Palics			589	8,96	4 535	69	858				50	
							szerb: 813					
Csantavér			171	1,7	8 979	88,5	144				46	
							szerb: 588					
Nagyfény – Žednik			481	8,5	1 035	18,2	2335, 1680				57	
Hajdújárás – Hajdukovo			62	2,15	2 553	88,7	137					
							szerb 110					
SREMSKA MITROVICA	1 955	2,5	7 344	8,63	1 015	1,2	4 632	5,4				
TEMERIN	225	1,1	1 266	5,6	10 018	44,4						
Temerin város			415	3,64	9 574	84	53				20	
							szerb: 1 179					
CSÓKA	123	0,7	659	4	9 761	58,6						
Csóka város			271	5	3 420	63,2	48			323	2	
							szerb: 1557					29
Hódegyháza – Jazovo			12	0,95	1 234	97,8	1					
							szerb: 9					
Pádé – Padej			87	2,5	2 520	72,7	9					
							szerb: 759					
Feketetető – Crna Bara			36	4	534	60,7	9					
							szerb: 266					

JÁRÁS/település	1971		1981		magyarok		horvát+bunyevác		szlovákok		csmagorácok	
	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%	szám	%
Egyházaskér – Vrbica			1	0,15	635	97,1	4					
Šid	1 001	2,6	3 074	8,2	412	1,1	6 628	17,7	3 208	8,6		
VAJDASÁG – VOJVODINA	46 928	2,4	167 215	8,22	385 356	18,9	118 958	5,85	69 549	3,4	43 304	2,1

Forrás: SAP Vojvodina Pokrajinski zavod za statistiku Popis stanovništva... 1981 godina Knjiga I. Rezultati po naseljima... Novi Sad, sept. 1983 g. Statistički bilten 114, Novi Sad, jula 1982 g.

7. táblázat

Az 1 főre eső beruházások aránya a Vajdaság magyar többségű körzeteiben
(Vajdaság: 100%)

	Összes			Ipar			Mezőgazdaság			Közlekedés, távközlés		
	1977	1981	1985	1977	1981	1985	1977	1981	1985	1977	1981	1985
Ada	123,7	64,6	63,6	171,7	34	47,2	100,8	311,6	156,0	58,8	21	15,2
Topolya	78,3	72,1	86,5	40,7	29,2	63,6	297,0	395,3	217,0	73,5	52,2	49,5
Óbecsé	139,0	139,1	140,5	168,3	220,2	132,8	269,7	188,4	94,2	51,7	51,4	68,7
Mkanizsa	50,7	45,2	70,9	41,2	62,5	74,2	34,4	48,3	63,6	39	15,9	8,9
Kishegyes	46,4	58,2	22,3	39,0	30,5	14,2	219,8	219,7	96,6	—	—	—
Zenta	89,3	96,9	53,0	61,5	133,1	51,0	128,0	52,7	48,2	107	63,5	32,9
Csöka	61,4	95,0	46,9	68,4	55,9	26,5	85,3	152,3	129,4	20,8	311	82,2
Átlag	84,1	81,6	69,1	84,4	80,8	58,5	162,0	195,0	115,0	50,2	73,6	36,9

Csöka nélküli: 34.

	Kereskedelem			Lakás-közszoig.			Oktatás-kultúra			Egészségügy		
	1977	1981	1985	1977	1981	1985	1977	1981	1985	1977	1981	1985
Ada	48,7	10,2	36,3	68,7	44,5	37,3	129,2	8	9,6	30,6	106,9	112,6
Topolya	39	10,6	94,8	33,7	28,2	40,3	191	199	46,7	88,7	72,5	6,7
Óbecsé	8,3	56,1	13,2	2,3	60,4	848	110	17,6	900	7,5	12,2	12,2
Magyarkanizsa	58,5	31,5	27	41,2	33	45,5	126,5	8,1	73,2	14,2	25,7	16
Kishegyes	20	23,3	27	—	87,3	—	33,5	0,6	8,5	7,1	345,4	11
Zenta	105	79,2	27,9	140,5	110,6	6,1	132,7	34,8	24	88,3	35,8	162,7
Csöka	22	41,6	—	20,4	64,4	0,5	6,9	55,1	6,6	261	7,6	4
Átlag	43	42	32,2	43,8	61,2	140	104,2	45,2	152,6	71	86,6	46,5

Óbecsé nélk. 21,6
Óbecsé nélk. 28,1
Kishegyes nélk. 43,4Forrás: Statistitčki godišnjak SAP Vojvodine 1982. Novi Sad, 1983. Društveni i ekonomski...
Vojvodina u brojkama 1952–86. Novi Sad, 1987.

8. táblázat

Kereskedelem, utak

	Népesség	magyar %	BOLTOK SZÁMA		FORGALOM, 1000 dinár/fő			KORSZERŰ UTAK	
			100 km ² -re	1000 lakosra	1980	1985	1987 I. n.év	km	100 km ² -re
Ada	22 408	78,2	32	3,2	26,9	220,4	125,7	57	25
Topolya	41 889	69,1	25	3,6	29,3	197,5	113,2	141	23,7
Óbecse	44 243	58,4	31	3,4	28,2	222	121	110	22,6
Mkanozsa	32 709	87,4	22	2,6	28,1	207,2	129,3	94	23,6
Kishegyes	14 975	62,3	36	4,3	24,7	180,2	97,5	37	20,4
Zenta	30 519	82,4	40	3,8	52,6	239,8	148,7	53	n.a.
Szabadka	154 611	46	51	3,3	35,5	249,6	138,2	203	20,2
Csóka	16 653	58,6	13	2,5	15,5	144,6	102,8	65	20,2
Újvidék	257 685	9,5				249,9	–	317	42,1
Vajdaság	2034 772	18,9	32	3,3	29,7	204,7	–	4708	21,9

Forrás: Statistički godišnjak SAPVojvodine 1982; Vojvodina u brojkama 1952–1986; Mesečni statistički pregled Novi Sad, 1987/6.

9. táblázat

A mezőgazdasági népesség aránya a magyar többségű községekben 1981-ben

	Részesedésük az össz. lakosságon belül %	Az aktív mezőgazdasági népesség és az aktív népesség aránya %
Ada	23,1	29,3
Topolya	23,7	29,8
Óbecse	23,2	32,7
Kanizsa	36,4	48,7
Kishegyes	19,2	27
Zenta	21,8	25,6
Csóka	32,1	44,5
Vajdaság	19,3	24,7

Forrás: Statistički godišnjak SAP Vojvodine, 1982. Novi Sad, 1983.

9/a. táblázat

**Aktív és mezőgazdasági népesség a Vajdaságban
a magyar többségű településeken, 1981**

Település	Össznépesség	magyar	%	aktív	%	mezőgazdasági	%
ADA (község)	22 408	17 523	78,2	9 685	43,2	5 180	23,1
Mohol – Mol	7 950	5 206	65,5	3 375	42,4	1 902	23,9
Adahatár – Utrine	1 178	1 155	98	718	61	879	74,6
Bácskertes Kupusina	2 694	2 500	92,8	1 753	65	1 779	66
Szilágyi Svilojevo	1 490	1 321	90,5	711	47,7	677	45,4
Topolya – Bačka Topola	17 331	12 623	74,2	7 605	43,9	2 145	12,4
Bajsa	2 753	1 884	68,4	1 210	44	939	34,1
Gunaras	2 072	1 998	96,4	929	44,8	1 137	54,9
Zentagunaras Novo Orahovo	2 307	1 932	83,7	998	43,2	1 145	49,6
Pacsér Pačir	3 871	2 569	66,3	1 493	38,6	1 168	30,2
Ómoravica (Bácskossuthfalva)	6 449	6 035	93,6	2 506	38,9	1 124	17,4
Udvarszállás Dobričevo	306	278	90,8	140	45,7	242	79
Óbecse	27 102	14 772	54,5	11 389	42	3 587	13,2
Bácsföldvár – B. Gradište	5 764	3 328	57,7	2 787	48,3	1 844	32
Péterréve – B. Petrovo Selo	8 959	6 899	77	4 518	50,2	3 809	42,5
Alsóittebe – Novi Itebej	1 553	1 427	91,9	584	37,6	681	43,8
(Torontál) Torda	2 697	2 555	94,7	1 455	53,9	1 824	67,6
Tamásfalva – Hetin	1 139	839	73,6	564	49,5	713	62,6
(Felső) Muzslya – Mužlja	9 045	7 298	80,7	3 636	40,2	576	6,4
Lukácsfalva – Lukino Selo	703	575	81,8	277	39,4	311	44,2
Magyarszentmihály Mihajlovo	1 318	1 235	93,7	556	42,2	767	58,2
Satrinca – Šatrinci	524	414	79	235	44,8	374	71,4
Magyarkanizsa – Kanjiža	12 142	10 707	88,2	5,394	44,4	1 321	10,9
Martonos	2 902	2 472	85,2	1 424	49	1 131	39
Adorján	1 203	1 026	85,3	656	54,5	670	55,7
Orom	2 979	2 710	90,9	1 633	54,8	1 949	65,4
Oromhegyes – Trešnjevac	3 058	2 942	96,2	1 714	56	1 635	53,5
Horgos	7 640	6 451	84,4	3 838	50,2	3 062	40
Szaján – Sajan	1 655	1 594	96,3	927	56	1 058	63,9
Torontálvásárhely Debeljača	6 413	4 310	67,2	2 635	41	1 361	21,2
Székelykeve – Skorenovac	3 731	2 949	79	1 205	32,3	1 182	31,7
Kishegyes – Mali Idjos	6 271	5 887	93,9	2 523	40,2	1 547	24,7
Bácsfeketehegy – Feketić	4 688	3 319	70,8	1 751	37,3	914	19,5
Magyarcsernye – Nova Crnja	2 739	2 401	87,6	1 380	50,4	1 297	47,3
Toba	1 099	1 031	93,8	650	59,1	757	68,9
Gombos – Bogojevo	2 567	1 926	75,3	1 078	42	648	25,2
ZENTA – Senta (község)	30 519	25 140	82,4	13 098	42,9	6 660	21,8
Bezdán	6 085	4 425	72,7	2 294	37,7	854	14
Doroszló – Doroslovo	2 131	1 649	77,4	836	39,2	820	38,5
Nemesmilitics Sv. Miletić	3 685	2 082	56,5	1 367	37,1	1 447	39,3
Bácsgyulafalva – Telečka	2 425	2 188	90	1 341	55,3	1 320	54,4
Bácsszőlős – B. Vinogradi	2 345	2 223	94,8	1 394	59,4	1 253	53,4
Kelebia	1 995	1 322	66,2	1 043	52,3	987	49,5
Palics	6 974	4 535	65	3 090	44,3	728	10,4
Csantavér – Čantavir	10 138	8 979	88,6	4 814	47,5	3 970	39,2
Hajdújásás – Hajdukovo	2 879	2 553	88,7	1 405	48,8	1 241	43,1
Temerin város	11 391	9 574	84	4 567	40	1 953	17,1
Csóka	5 414	3 420	63,2	2 483	45,9	736	13,6

Település	Össznépesség	magyar	%	aktív	%	mezőgazdasági	%
Hódegyháza – Jazovo	1 261	1 234	97,8	760	60,3	895	71
Pádé – Padej	3 465	2 520	72,7	1 433	41,4	1 104	31,9
Feketetető – Crna Bara	880	534	60,7	556	63,2	540	61,4
Egyházaskér – Vrbica	654	635	97,1	325	50	335	51,2
Ürményháza – Jermenovci	1 454	1 036	71,2	556	38,2	583	40
Sándoregyháza – Ivanovo	1 947	1 100	56,5	594	30,5	461	23,7
Drea – Mileševo	1 301	765	58,8	569	43,7	665	51,1
Kisbeograd – Mali Beograd	1 036	531	51,3	430	41,5	276	26,6
– Pobeda	953	583	61,2	415	43,5	260	27,3
ÖSSZESEN	287 632	221 119	76,9	127 302	44,3	78 423	27,3

Forrás: Popis Stanovništva... 1981 godine knjiga I. Novi Sad, 1983

10. táblázat

Birtokmegoszlás a Vajdaságban

A felvételezés éve A birtok nagyságának megjelölése ha-ban	1971		1981	
	A gazdaságok száma	Részesedése %-ban	A gazdaságok száma	Részesedése %-ban
0,5 ha-ig	76 145	24,40	64 000	22,18
0,51–1,0 ha-ig	26 006	8,35	38 593	13,34
1,01–2,0 ha-ig	46 194	14,80	48 119	16,67
2,01–3,0 ha-ig	42 969	13,78	34 703	12,02
3,01–5,0 ha-ig	50 517	16,19	40 962	14,19
5,01–8,0 ha-ig	44 651	14,31	36 302	12,58
8,01–10,0 ha-ig	23 682	7,89	20 052	6,95
10,01–15,0 ha-ig	1 756	0,56	5 199	1,80
15,0 ha-on felül	63	0,02	672	0,23
Összesen	311 979	100,0	288 607	100,0

Rehák László: *Változó társadalmi szerkezet Jugoszláviában, különös tekintettel a Vajdaságra.*

Forrás: *Létünk*, 1987/1. 18. o.

11. táblázat

A Vajdaság mezőgazdasági lakosságának életkora

Életkor-csoportok	1961	Részesedés %-ban	1971	Részesedés %-ban	1981	Részesedés %-ban
14 évig	3 718	0,8	1 305	0,34	74	0,43
15–24 évig	76 803	16,8	53 375	18,86	10 358	4,87
25–34 évig	106 325	23,2	61 377	15,93	23 345	10,9
35–49 évig	119 639	26,2	132 653	34,44	62 062	29,0
50–64 évig	112 992	24,7	90 365	23,46	73 367	34,3
65 év és több	37 929	8,3	46 031	11,97	44 735	20,9
Összesen:	457 403	100,0	385,106	100,0	213 865	100,0

Forrás: Vajdaság SZAT Statisztikai Évkönyve az 1974-es és 1984-es évre.

Idézi: Rehák L. i. m. *Létünk*, 1987/1. 16. o.

13. táblázat

A vajdasági magyarok foglalkoztatottsága 1981-ben ágazatok szerint

számuk	%0-os arányuk az összes foglalkoztatottból	ipar és bányászat	épfőipar		szövetkezeti ipar		mezőgazdaság		közlekedés, hírközlés		
			szám	%	szám	%	szám	%	szám	%	
107 603	18,1	39 883	19,4	11 255	22,4	3933	21,4	14 371	20,5	5446	13,9
1976	20,1		21,7		24		22,9		20,6		15,7
<hr/>											
		kereskedelem	vendéglátás, idegenforgalom	pénzügyi, műszaki ágazatok	termelő ágazatokban összesen	oktatás, kultúra, tudomány					
1976	8779	15,7	2050	15	2273	13	90 316	18,7	6325	17,5	19
	1976	18,2		18,6		15,4		20,7			
<hr/>											
		egészségügy, szociális ellátás	társadalmi, politikai szervezetek	nem termelő ágazatok összesen							
1976	4789	16,5	4481	12,1	15 595	15,3					
	1976	17,8		14,4		17,3					

Forrás: Statistički bilten No 114. Broj zaposlenik rodnika... Novi Sad, 1982.